Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ РЕСПУБЛИКАНСКА КОМИТЕДЭЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

…эгэмнай 1921 оной …брийн 21-һээ гарана. | № 205 (18528) | 1960 оной сентябрийн 6, четверг | Сэн 3 мүн.

РСФСР-эй Коммунис партиин эмхидхэн байгуулгын съезд

ИНФОРМАЦИОННО МЭДЭЭСЭЛ

…оной сентябрийн 4-дэ үглөөнэй 10 сагта Москва хото… Съезднүүдэй ордон соо РСФСР-эй Коммунис …эмхидхэн байгуулгын съездын хоёрдохи шата хүдэл…лбэ.

…заседание РСФСР-эй Компартиин Центральна Ко… Нэгэдэхи секретарь **И. К. Полозков** нээгээ. Съездын …үдай бүридэлдэ болоһон хубилалтанууд тушаа ман…комиссиин түрүүлэгшэ **Г. М. Ходыревой** мэдээсэлые деле…шагнаад, баталба.

…нилээд удаан үргэлжэлһэн үгэ буляалдаанай һүүлээр …съездын хүдэлмэриин гуримые болон зүблэхэ зүй…һан байна:

…эй Компартиин ажал ябуулгын программа тухай.
…эй Компартиин ЦК-е нэмэжэ һунгалга.
…эй Компартиин Хиналтын комисси тухай дүримые …
…эй Компартиин Хиналтын комиссиин түрүүлэгшые …
…эй Компартиин Хиналтын комиссие һунгалга.
…эй Компартида референдум үнгэргэлгэ тухай дүри…лалга.

…эй заседани КПСС-эй ЦК-гай секретарь **Ю. А. Мана…** …түрүүлэлгэ доро үнгэрөө.

Нэгэдэхи асуудалаар элидхэл **И. К. Полозков** хэһэн байна.

Тюмениин «Древмаш» гэһэн эрдэмэй-үйлэдбэриин нэгэдэлэй станок бүтээлгын заводой фрезеровщик **И. П. Вторушин**, КПСС-эй Новгородско обкомой нэгэдэхи секретарь **И. И. Никулин**, Томскын уран зохёолшо **Т. А. Заплавная**, Тамбовско областиин КПСС-эй Мичуринскын горкомой нэгэдэхи секретарь **П. И. Сушков**, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй Московско горкомой нэгэдэхи секретарь **Ю. А. Прокофьев**, Тульска областиин Кировэй нэрэмжэтэ заводой директор **В. А. Ширяев**, Мариин АССР-эй КПСС-эй Медведевскэ райкомой нэгэдэхи секретарь **В. А. Кукарин**, Москвагай үйлэдбэриин «Мосавтолегтранс» нэгэдэлэй дүрбэдэхи таксомоторно паркын жолоошон **И. М. Болтовский**, Псковско областиин «Красное Знамя» колхозой түрүүлэгшэ **Г. Н. Федорова**, Калужска областиин КПСС-эй Боровско райкомой нэгэдэхи секретарь **Н. М. Шмытко**, «Коммунист» журналай ахамад редакторай нэгэдэхи орлогшо **О. Р. Лацис**, Москвагай М. В. Ломоносовой нэрэмжэтэ гүрэнэй университедэй доцент **Г. К. Ребров**, Ю. А. Гагаринай нэрэмжэтэ Агаарай-Сэрэгэй академиин ахалагша багша **Н С. Столяров**, Чувашай АССР-эй Чебоксары хотын 27-дохи дунда һургуулиин багша **З. И. Васильева** гэгшэд элидхэл тушаа үгэ хэлэлгэдэ хабаадаа.

Үдэшын заседани дээрэ И. К. Полозков түрүүлэгшээр һуугаа.

Новосибирскын КПСС-эй Ленинскэ райкомой нэгэдэхи секретарь **В. Н. Шумилов**, Москва хотын болон Московско областиин Гүрэнэй аюулгүйе сахидаг комитедэй управлениин начальник **В. М. Прилуков**, Мордвагай АССР-эй КПСС-эй Рузаевска горкомой нэгэдэхи секретарь **А. П. Лошкарев**, Агаарай-Десантна сэрэгүүдые командалагша **В. А. Ачалов** гэгшэд элидхэлые зүбшэн хэлсээ.

Удаань **А. И. Селезневой** хэһэн РСФСР-эй Компартиин Хиналтын комисси тухай дүримэй проектын талаар редакционно комиссиин мэдээсэлые съездын делегадууд шагнаа.

Һүүлээрнь үгэ хэлэлгэ үргэлжэлөө. Красноярскын арадай депутадуудай Соведэй түрүүлэгшэ **А. А. Ромашов**, Свердловско областиин Каменск-Уральский хотын Синарска сорго хоолойн заводой парткомой секретарь **А. Ю. Чурин** гэгшэд зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадаа.

«Элдэб асуудал» гэһэн хубида съездэ хабаадагшад олондо мэдээсэн тараадаг хэрэгсэлнүүд, зарим министерствэнүүд, албан зургаанууд тушаа шүүмжэлхы ажаглалта, дурадхалнуудые хэлээ.

Заседаниин түгэсхэлдэ делегадууд РСФСР-эй Компартиин Хиналтын комисси тухай дүрим баталаа.

РОССИН КОМПАРТИ: ЭМХИДХЭН БАЙГУУЛГЫН ЗАМААР

Москвада РСФСР-эй Компартиин эмхидхэн байгуулгын съездын хоёрдохи шата нээгдэбэ

…брийн 4-дэ Москвада …эй забһарлалай һүү… РСФСР-эй Компартиин …эн байгуулгын съезд …ээ дахин үргэлжэлүүл… …эй түрүүшын шата …эсэтэ түгэсөө һэн гэ…бдин.

…РСФСР-эй Ком… ЦК-гай Нэгэдэхи сек… И. К. Полозков нээһэн

…даабаритай зохил… тэрэнэй һунгаһан …эй Компартиин ЦК-гай …хоёрдохи шатын бэ… бэелүүлээ гэжэ тэрэ …эбэ. Коммунистнуудай … хүдэлмэриие үр… …лээ 2584 делегат …эб шалтагаанаар 184 … ерээгүй. Эмхидхэн … съездын батал… …парламентын ёһоор, тэрэ… …заседаниинуудта бүхы де… …дай гурбанай хоёр ху… …һөөн бэшэ зоной ха… …съезд хүдэлхэ эр… …жэ тогтоогдоо һэн. …нээн делегадууд му…

И. К. Полозков съездын хоёрдохи шатын нээгдэһэн тухай соносхоно.

Түрүүшын шата дээрхидэл адляар, хуралдаанай хүдэлмэридэ хабаадахаяа хүдэлмэришэд, таряашад, эрдэм, техникын болон зохёохы ажалтай интеллигенциин түлөөлэгшэд горитой бүлэг уригдаһан байна. КПСС-эй элдэб платформонуудай, Россин Федерациин ниитын эмхинүүдэй түлөөлэгшэд байлсана. Бүхы союзна республиканууддай Компартинуудай түлөөлэгшэд съезддэ ерэнхэй.

Съездын хүдэлмэриин органууд — президиум, секретариат, редакционно, мандатна комиссинууд урда тээнь бүридүүлэгдэһэн байгаа, тэдэнэй бүридэлые шэнэлхэ шалтагаан үгы гэжэ түрүүлэгшээр һуугша мэдээсэбэ. Мандатна комисси хүдэлмэреэ эхилэнхэй, делегадуудта мандадуудые тараанхай.

Мандатна комиссиин мэдээсэл тэрэнэй түрүүлэгшэ **Г. М. Ходырев** хэбэ. Съездын түрүүшын шатын түгэсэһэнэй һүүлээр съездын делегат, Куйбышевска областиин партиин Сызраниин горкомой нэгэдэхи секретарь С. С. Ерошкин наһа бараа гэжэ тэрэ мэдээсэбэ. Тэрэнэй дурасхаалые делегадууд хүл дээрээ зогсожо ёһолбо.

КПСС-эй XXVIII съездын һүүлээр партиһаа һайн дурааraa гараха тухай мэдүүлгэ дүрбэн делегат хэжэ, гэшүүн байхаяа болёо һэн гэжэ мэдээсэгдэбэ. Гурбан делегат мандадуудһаа арсаа. Энээнһээ уламжалан, Мандатна комисси РСФСР-эй Компартиин эмхидхэн байгуулгын съездын нэрлэгдэһэн эдэ делегадуудай эрхэ түлөөлэлгэнүүдэй хүсэеэ алдаһан тухай тоолохо гэжэ шиидхээ. Тиин съездын делегадуудай ниитэ тоонь 2759 хүн болоо.

Мандатна комиссиин мэдээсэлые съезд шагнаһан тухай баталба.

Удаань түрүүлэгшээр һуугша съездын хоёрдохи шатын зүблэхэ зүйлэй проектые делегадуудай үзэмжэдэ дурадхаба.

Түс проектын талаар шангa үгэ буляалдаан дэлгэрһэн байна. Хэдэн делегадууд РСФСР-эй Компартиин ажал ябуулгын программа тухай асуудалые зүблэхэ зүйлдөө оруулхагүй гэжэ дурадхаа. Коми парторганизациин делегат, КПСС-эй Ухтинска горкомой хоёрдохи секретарь **В. М. Быков** энээнтэй дашарэмдуулан, партийна эхин организацинуудай шиидхэхы үүргэ тухай һануулаад, тэндэ тус документ зүбшэн хэлсэгдээгүй гэжэ хэлэбэ. Иимэ зүбшэн хэлсэлгэ эмхидхэхэ хэрэгтэй, харин мүнөө съезд дээрэ тезисүүд тухай гү, али программын проект тухай асуудал хаража үзөөд, тэрэниие саашадань һайжаруулһанай һүүлээр съездын һунгаһан РСФСР-эй Компартиин Центральна Комитедэй Пленум дээрэ тэрэниие баталан абаха байгаа гэжэ тэрэ хэлэбэ.

(Түгэсхэлынь 3-дахи нюурта).

ҮДЭРЭЙ ДҮНГҮҮДЫЕ СЭГНЭБЭ

Россин Коммунис парти эмхидхэн байгуулгын съездын хоёрдохи шатын хүдэлмэриин нэгэдэхи үдэр ашаг үрэ ехэтэй, хэрэг бүтээхы шэглэлтэй байгаа гэжэ КПСС-эй Политбюрогой гэшүүн, РСФСР-эй Компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь И. К. Полозков сэгнэбэ. Съездын түрүүшын үдэрэй дүнгүүдтэ зорюулагдаһан пресс-конференци дээрэ тэрэ үгэ хэлэбэ. Энэ уулзалгада съездын бүлэг делегадууд мүн лэ хабаадалсаһан байна.

(ТАСС).

ХҮДЭЛМЭРИЕЭ ТҮРГЭДХЭХЭ

Дэлгүүртэ орохо талаар программа зохёохо хүдэлмэри түргэдхэхэ тухай асуудалаар зүблөө СССР-эй Президент М. С. Горбачев сентябрийн 4-дэ үнгэргэбэ. Дэлгүүртэ орохо талаар программа бэлдэхэ ажалай бүлэгүүдэй гэшүүд, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй болон союзна республиканууддай Министрнүүдэй Соведүүдэй түрүүлэгшэнэр тэрээндэ хабаадалсаба.

Энэ хүдэлмэридэ ондо онгоогоор хандаха ябадалай дабагдажа байһан тухай зүблөөн дээрэ хэлэгдээ. Дэлгүүрэй инфраструктура бии болгохо хүдэлмэри ябуулха зуураа экономикоёо тогтууритай болгохо талаар яаралтай хэмжээнүүдые бэелүүлхэ шухала гээд бултэнай анхарал хандуулагдаба. Энээнтэй дашарамдуулан, мүнгэнэй-финансова байгууламжа бэхижүүлхэ, хэрэглэмжын дэлгүүр дээрэхи байдал һайжаруулха талаар эрид шууд ажал ябуулга эрхилхэ шухала гэжэ СССР-эй Президент тэмдэглээ. 1991 оной хүдэлмэридэ бэлдэлгые һайжаруулха шухала байһаниинь онсо заагдаа.

Һаяын үдэрнүүдтэ тус проект СССР-эй Верховно Соведтэ болон союзна республиканууддай Верховно Соведүүдтэ зүбшэн хэлсэгдэхэеэ эльгээгдэхэ ёһотой гэжэ хараада абан, дэлгүүртэ орохо талаар программа түргэнөөр зохёохо талаар тодорхой даабаринуудые СССР-эй Президент М. С. Горбачев үгэһэн байна юм.

(ТАСС).

ХУБИИН ХАРЮУСАЛГАТАЙГААР

Ороохо худалдаха талаар гүрэнэй захил дүүргэхэ хэрэгтэ шэглүүлэгдэһэн яаралтай хэмжээнүүдые абаха, энэ тон шухала зорилго бэелүүлгын түлөө бүхы зиндаагай кадрнуудай харюусалга болон хэрэг бүтээхы журам бэхижүүлхэ гээд союзна болон автономна республиканууддай, хизаарнууд болон областьнуудай хүтэлбэрилэгшэдые СССР-эй Президент, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачёв уялгалба.

Арад зониие хилээмэнэй зүйлнүүдээр хангалгын найдамтай эдеэ хоолой жаса бии болгохо, мал ажалые хэрэгтэй хоолоорнь хангаха арга боломжо бии гэжэ М. С. Горбачёвой эльгээһэн телеграмма соо заагдана.

Тэрэл зуура таряа худалдаха талаар орон соомнай тогтоһон байдал һанаа ехээр зобоono. Олон колхоз, совхозууд таряа шэрэжэ, ороохо тушаан абадаг предприятинуудта асаралгаяа энэ гэмэ шалтагаангүйгөөр удаарууlна, хэлсээтэ журамаа хазагайруулна, гүрэнэй жаса байгуулха хэрэг аюулда оруулна.

Ороохо болон тэрэниие болбосоруулхада абтадаг продуктнуудые республиканууддай хоорондо шэрэхэ ябадал һаатуулһанһаа боложо, зарим союзна республиканууддта болон областьнуудта зониие хилээмэнэй зүйлнүүдээр хангаха талаар бэрхэшээлнүүд мүнөөшье ушаржа байна гэжэ телеграмма соо заагдана.

ТАСС.

Анна Николаевна Симонова Ехэ-Нугын совхозой Новодесятниковска һүнэй фермэдэ хүдэлнэ. Ажахын түрүү һаалишан үнгэрэгшэ жэлдэ даажа абаһан үнеэн бүриһөө 3000 килограмм һү һаажа, совхоз соогоо түрүү һүүри эзэлээ юм. Байгша ондо Анна Николаевна үнеэн бүриһөө 3500 килограмм һү һааха хүсэлтэй.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ түрүү һаалишан А. Н. Симонова.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

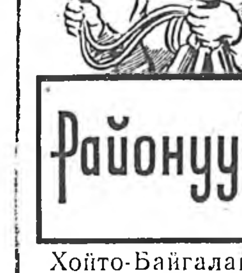

1990 ондо үнеэн бүриһөө 2500 килограмм һү һаахын түлөө!

1990 оной сентябрийн 1-нэй мэдээн

Районууд	Һаагдаһан һүн (килограммаар): Жэлэй эхинһээ үнеэн бүриһөө	Нёдондонойхитой сасуулхада (+) ба (—)	Үнеэн бүриһөө суудхэдэ	Жэлэй эхинһээ хойшо бүхыдөө һаагдаһан һүн нёдондонойхитой сасуулхада (центнерээр) (+) ба (—)
Хойто-Байгалай	2066	+ 20	7,6	+ 1055
Прибайкалиин	2007	+ 14	7,7	+ 922
Кабанскын	1982	— 58	8,0	— 4276
Сэлэнгын	1921	+262	8,3	+ 6696
Зэдын	1881	+170	7,5	— 1271
Ивалгын	1823	—194	7,9	— 8327
Хориин	1784	+ 99	7,5	+ 3129
Мухар-Шэбэрэй	1772	+ 73	6,5	+ 3391
Загарайн	1767	+ 28	7,8	+ 766
Хурамхаанай	1746	+151	6,9	+ 3557
Тарбагатайн	1703	+ 71	6,4	+ 3895
Яруунын	1701	+127	6,7	+ 7004
Түнхэнэй	1535	— 6	5.1	+ 327
Баунтын	1520	—161	5,8	— 865
Бэшүүрэй	1516	+ 81	6,2	+ 3834
Баргажанай	1477	+120	5,9	+ 4287
Захааминай	1468	+ 33	4,7	+ 670
Хэжэнгын	1392	— 21	5,9	— 2956
Хяагтын	1269	—438	4,5	+ 3194
Ахын	749	— 28	3,9	+ 66
Республика бүхыдөө	1689	+ 20	6,6	+25131

Республикын агропромсоюзай мэргэжэлтэдэй суглуулжа согсолһон, тоо, мэдээнүүдые зэргэсүүлэн харахада, үнгэрһэн арбан хоногой туршада ажахынуудта бүхыдөө 62.126 центнер һүн үйлэдбэрилэгдэһэн байна. Түсхайлбал, бэлшээриин ногооной шэмэ шанарай эрид доошолжо байһаниие хараада абангүй, ногоон үшөө хагдараагүй зандаа байна гэһэн тобшолол хэжэ, малдаа нэмэлтэ тэжээл үгөөгүйһөө һү шэмыень доошолуулаа ха юм. Үнеэдтэ нэмэжэ эдюулхээр элдэб зүйлэй тэжээлэй мундаршагүй элбэг бэйһан мүнөө сагта һү шэмыень доошолуулха гээшэмнай һайшаалтай бэшэл даа. Эгээл мүнөө үедэ үнеэдэй һү шэмэ дээшэлүүлжэ, сагаан эдеэ элбэгээр үйлэдбэрилжэ олзотохо таарамжатай хаһаяа олон районуудай ажахынууд хэрэглэнгүй алдаба.

Сентябрь һараһаа илангаяа һаалиин мал үбэлэйнгөө байрада оруулагдажа, шанаржуулагдаһан тэжээлээр хооллуулагдаха ёһотой. Тиин мүнөө олон ажахынуудта тэжээлэйнь цехүүд заһабарилагдажа үшөө түгэс бэлэн болгогдоогүй байна.

Һаалиин малай эдихэ элдэб зүйлэй тэжээлэй элбэг байһан мүнөө үедэ үнеэдэйнгээ һү шэмые доошолуулангүй, сагаан эдеэ ехээр үйлэдбэрилжэ бэлдэхэхын түлөө тэмсэлдэ олоороо хабаадалсаха саг тулаба гээшэ. Хэрбээ эндэ дахяад алдуугаа дабтаа һаа, саашадаа жэлэй дүүрэтэр биратай дүн түйлагдахагүйнь эли ха юм.

РСФСР-эй Верховно

Соведэй сесси

ЭГЭЭЛ ШУХАЛАНЬ — РЕФОРМЫН ГОЛ ХАРАА

РСФСР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ сентябрийн 4-дэ, сагай бага үлэһэнһөө уламжалан, Россин шэнэ правительствэдэ тушаал эзэлхэ хүнүүдэй кандидатуранuudые хаража үрдигдэбэгүй. Республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ И. С. Силаев экономическа реформын гол хараада бүхы анхаралаа хандуулхые дурадхаһан байна. Депутадууд тэрэниие дэмжэбэ. Гэбэшье... хоёр томо ботиһоо бүридэһэн тус документын хэһэгүүд бултa депутадуудта хүртэхэгүй байба.

Тиигэшье һаань, Россин парламентаринуудай суглараһан Краснопресненскэ набережна үйлсэдэ оршодог байшанда хүдэлмэриин эршэ һуладабагүй. Олон комитедүүдэй ба комиссинуудай хүдэлмэрилжэ байһан таһалгын үүдэндэ «Ажаллажа байнабди. Иишэ бү орыт гэжэ гуйнабди» гээд бэшэгдэһэн хабтагайханууд үлгөөтэй. Республикын саашанхи байдалай хараа шэглэлые тодорхойлхо хүдэлмэри эхилбэ гээшэ.

Ерэхэ неделидэ хамтын заседанида суглархадаа, экономическа реформын гол бодомжонууд тушаа һанамжаяа арадай депутадууд хэлэхэ юм. Гэхэтэй хамта энэ документ тухай олонхи депутадууд өөрын һанамжатай юм гэхэдэ, алдуу болохогүй.

— Союзна бусад республиканууддай хабаадалгагүйгөөр экономическа реформые бэелүүлхэнь хүндэ хүшэр байха гээд бидэ ойлгонобди, — гэжэ республиканууд хоорондын харилсаануудай, регионально политикын ба харилсан ажаллагын комитедэй түрүүлэгшэ В. Подопригора хөөрэнэ. — Мүнөө үедэ республиканууд хоорондын ганцашье политическэ бэшэ, харин ехэнхидээ экономическа холбоон тухай хэлэгдэнэ ха юм. Манай комитет энэ һанал бодолые дэмжэжэ бэелүүлдэг юм. Нэн түрүүн регионально баримтанууд хэр зэргэ анхарагданхайб гэжэ хараха байхабди. Россида болон союзна бусадшье республиканууддта мүнөө үедэ өөһэдөө өөһэдыгөө хангажа шадахагүй газар дайданууд ба областьнууд бии ха юм. Тэдэнэртэ финансова туһаламжа үзүүлхэ хэрэгтэй. Тиихэдэ тэндэ үйлэдбэриин бүридэлшье хубилгагдаха болоно. Гэбэшье иимэ газарнуудта онсо анхарал хэрэгтэй бшуу. Экономическа реформын гол хараануудые хаража үзэхэһөө гадна бидэ Федеративна хэлсээнүүдэй проектые зохёонобди.

Һүүлэй хэдэн хоногой туршада экономическа хүгжэлтын программын гол бодомжонууд бюджедэй, түсэблэлгын, татабариин ба үнэ сэн тодорхойлолгын комиссиин анхаралда байха юм.

— Академик С. Шаталинай хүтэлбэрилдэг бүлэгэйхидэй зохёоһон программа ороной правительствын дурадхаһан документһээ ялала илгаатай байна гээд би ойлгобоб, — гэжэ тус комиссиин түрүүлэгшэ Ю. Воронин хөөрэнэ. — Энэ программа союзна олонхи республиканууддай баримталһые анхарна, тиимэһээ саашадаа зохёогдохо Союзна договорой экономическа үндэһэ һууриниинь боложо шадаха байна. Гадна үйлэдбэриин шэнэ харилсаануудые бүрилдүүлхэ гэһэн гол бодомжо тус программа дотор хараалагдана, энэнь түбэй ба союзна республиканууддай харилсаануудые хубилгаха гэһэн бодомжодо түшэглэнэ бшуу. Эдэ харилсаанууд экономическа шэнэ үндэһэ һуури дээрэ байгуулагдаха ха юм. Жэшээлбэл, Прибалтийска республиканууд Союзна договорой проект зохёолгодо хабаадахаяа арсадаг юм, харин экономическа хэлсээнүүдэй талаар документнүүдые бэлдэлгые дэмжэдэг гээшэ. Үнэ сэн тодорхойлгодо программа зохёогшод ондо ондоогоор хандана. Үнэ сэн хубилгалга хадаа хүн зоной ажаһуудалай хэмжээндэ нүлөөлхэгүй юм гэһэн үзэл бодолые «Шаталинай программа» баримтална. Тиимэһээ эндэ социальна талаар найдуулга хэгдэнэ. Энээнэйнь хэр зэргэ найдамтай байһые зүбшэжэ үзэхэ байнабди.

Сесси хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлһээр.

Г. ИВАНОВА,
Ю. СОЛТЫС,
ТАСС-ай парламентска корреспондентнүүд.

РСФСР-эй КОНСТИТУЦИОННО КОМИССИҺАА

Россин Федерациин шэнэ Конституциин эгээл эрхим проект тодоруулха зорилготойгоор РСФСР-эй Конституционно комисси конкурс соносхобо. Амяараа зон болон авторнуудай коллективүүд гү, али эмхинүүд тэрээндэ хабаадаха эрхэтэй юм.

1991 оной январиин нэгэн болотор илагшадые тодоруулгын талаар эсэсэй шиидхэбэри абтахаар хараалагдана. РСФСР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо Р. И. Хасбулатов түрүүтэй комисси байгуулагдаа.

Иимэ мүнгэн шангууд бии болгогдоо: Конституциин бүхыдөө проектын түлөө 5 мянган түхэриг, ямар нэгэ хубиинь (хубинуудайнь) гү, али бүлэгэй проектын түлөө 3 мянган түхэриг. Конкурсын дүнгүүд болон эрхим хүдэлмэринүүд хэблэлдэ толилогдохоор хараалагдана.

Проектнүүдые (хоёр хэһэгээр сохигдонхой) 1990 оной октябриин нэгэнһээ орой бэшэ иимэ адресаар эльгээхэ хэрэгтэй: Москва хото, 103274, К-274, РСФСР-эй Соведүүдэй байшан, Краснопресненскэ набережна, 2, Конституционно комиссида («Конкурсдо» гэһэн тэмдэгтэйгээр).

Конституциин проект машинка дээрэ сохигдоһон 36 хуудаһанһаа, разделынь 10, бүлэгынь 3 хуудаһанһаа ехэ байха ёһогүй. Проектын автор (авторнууд) тухай мэдээнүүд хабсаргагдаһан байха зэргэтэй. Нэрэ, обогынь, адресынь, хүдэлдэг газарынь, эзэлдэг тушаалынь, эрдэмэйнь зэргэ тэрээн соо заагдаха ёһотой.

Мэдээсэл угэхэ телефоной номер — 205-54-60.

Совет Социалис Республиканууддай Союзай Президентын Указ

СССР-эй ЗЭБСЭГТЭ ХҮСЭНҮҮДЭЙ, СССР-эй ГҮРЭНЭЙ АЮУЛГҮЙЕ САХИХА КОМИТЕДЭЙ, СССР-эй ДОТООДЫН ХЭРЭГҮҮДЭЙ МИНИСТЕРСТВЫН ДОТООДЫН СЭРЭГҮҮДЭЙ БОЛОН ТҮМЭР ЗАМАЙ СЭРЭГҮҮДЭЙ ПОЛИТИЧЕСКЭ ОРГАНУУДЫЕ ХУБИЛГАХА ТУХАЙ

СССР-эй Арадай депутадуудай ээлжээтэ бэшэ гурбадахи съездын абаһан СССР-эй Конституцида хубилалтануудые оруулха тухай шиидхэбэритэй зохилдуулан, гүрэнэй болон партийна уялгануудые амяарлаха тухай хараа шугамһаа уламжалан, иигэжэ тогтооноб:

1. СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй, СССР-эй Гүрэнэй Аюулгүйе сахиха комитедэй, СССР-эй Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын дотоодын сэрэгүүдэй болон түмэр замай сэрэгүүдэй политическэ органуудые хубилгаха. Тиихэдээ СССР-эй оборонын болон аюулгүйн, сэрэгэй алба хаагшадай социальна талаһаа хамгаалагданхай байха, тэдэниие хүмүүжүүлхэ талаар гүрэнэй политика бэелүүлхэ сэрэгэй-политическэ органууд болгохо гээд хараада абаха.

2. СССР-эй Гүрэнэй Аюулгүйе сахиха комитедтэй, СССР-эй Дотоодын хэрэгүүдэй министерствэтэй хамта СССР-эй Оборонын министерство болон Совет Армиин, Далайн-сэрэгэй флодой Политическэ Главна управлени сэрэгэй-политическэ органууд тухай дүримэй проект гурбан һарын болзор соо зохёохо. Дүримэй проектые тогтоогдоһон гуримай ёһоор зүбшэн хэлсэлгэдэ табиха.

3. Сэрэгүүдэй болон Флодой хүсөөр бэелүүлэгдэжэ байһан зорилгонуудые хараада абажа, мүнөө үнгэргэгдэжэ байһан сэрэгэй реформын оршом соо политоргануудые хубилгаха талаар бодото ажал ябуулганууде эрхилхэ.

Совет Социалис Республиканууддай Союзай Президент М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль.
1990 оной сентябрийн 3.

Эдеэ хоолой программа — бүгэдын хэрэг

МЕЛИОРАЦИДА АНХАРХА ШУХАЛА

Һүүлэй жэлнүүдтэ республика доторнай мелиоративна хүдэлмэриие хүгжөөлгэдэ һэримжэтэйгээр хандадаг болонхой. Ушарынь хадаа Буряад оромнай Байгал далай шадархи тала дайдын 80 процентые эзэлнэ гээшэ. Тиимэһээ үльгэр домогто Байгалайнгаа оршон тойронхи байгаалиие бузарлалгаһаа аршалан хамгаалха гээшэ шухалада тоологдоно ха юм.

СССР-эй «Наукануудай Академиин Сибириин отделениин Буряадай эрдэмэй түбэй Биологиин институдай эрдэмтэдэй хэһэн шэнжэлгын дүнгүүдэй ёһоор, үнгэрһэн гушан жэлэй туршада хүдөө ажахыда ашаглагдадаг газарай хүрьһэнэй үрэжэл нилээд доошолһон байна. Тусхайлбал, хахалагдадаг газарай хахадынь, сабшалан, бэлшээриин 14 процентнь һалхинда үлеэлгэжэ, уһанда угаагдажа муудаһан байна. Манай республикада уһа, һалхинһаа муудаһан, элһэндэ дарагдаһан газарнай арбан жэл бүхэндэ хоёр дахин үргэдэнэ.

Илангаяа уһа, һалхинһаа муудаһан газар Байгал далайда шудхадаг гол удха шанартай Сэлэнгэ мүрэнэй, Баргажан голой эрье зубшан нэмжынэ. Һүүлэй жэлнүүдтэ гол, мүрэнэй уһанда нилээд ехэ хэмжээнэй газарай үрэжэлтэ хүрьһэн угаагдана. Мүн хүрьһэнтэй хамта хэды хэмжээнэй минеральна, органическа утэгжүүлгын, хорото химикадуудай болон бусад бодосуудай угаагдажа, Байгал далай руу абаашагдаһаниинь тодорхойлогдоогүй гээшэ.

Газарай хүрьһэ хамгаалха талаар комплексно зорилгонууд соо хужарлиг газар һайнаар ашаглаха тухай үргэнөөр хараалагданхай юм. Мүнөө Буряад орондомнай бүхыдөө 300 мянган гектар хужарлиг газар бии. Тиихэдэ 1,7 миллион гектар, газар намаг налхида абтанхай. Намагшаһан газар, илангаяа Байгал-Амарай түмэр замые зубшуулан элбэг юм. Мүнөөдэрэй байдалаар республикымнай 49 мянган гектарай үлэмжэ ехээр намагшаһан газар хатаагдаа.

Үнгэрһэн жэлнүүдэй дүнгүүдые зэргэсүүлэн харахада, колхоз, совхозуудта хатаагдаһан газарай ургаса тон бага байһаар гэхэ гү, али бүхы гаргашаяа харюулнагүй. Жэшээлбэл, Буряадай Статистикын республиканска управлениин тоо, мэдээнүүдэй ёһоор XI табан жэлэй туршада орсоһото ургамалай, олон жэлэй, мүн нэгэ жэлэй ногооной ургаса тон бага байгаа. Ушарынь хадаа хатаагдаһан газар ашаглаха талаар олон дутагдал ушарна. Нэгэдэхеэр, хабар-зунай сагта иимэ газар үлэмжэ шиигтэй байжа, газаа эртүүр дулаарлагүйдэ ногооншье биратай урганагүй.

Гадна манай республикын эрхэ байдалда таарахаар үлэмжэ шиигтэй газар хатааха тусхай гурим мүнөө хүрэтэрөө зохёогдоогүй байна. Тиин мүнөө намаг газарайнгаа дундуур хоорондонь 200—400 метр зайтайгаар һубаг, ханааб татахадашье, уһаниинь һайнаар шүүрэгдэнэгүй. Иимэ гидротехническэ түхеэрэлгэнүүдэй аргаар хатаагдаһан газарай хүрьһэнэй үрэжэлынь һайжархагүй байна. Холын бодомжогүйгөөр үлэмжэ шиигтэй газараа хатаахадаа хэгдэһэн гаргашаяашье бусаанагүй ха юм.

Мелиораци хэгдэһэн газарай һайн эзэгүй байһан дээрэһээ ургасань дээшэлнэгүй гэхэдэ алдуугүй. Урдандаа Мелиораци ба уһанай ажахын министерствын байхада, мүнөө «Бурятводмелиорация» ПСЭО-гой хүтэлбэриин үедэшье мелиораци хэгдэһэн газарһаа абтадаг ургасада анхарал хандуулагданагүй. Бүхы хэһэн ажалайнгаа эсэсэй дүн — ургасада һаналаа табидаггүй байхада иимэ газарай ашаг шэмэ хэзээдэшье дээшэлхэгүйл.

Мелиораци хэгдэһэн газарһаа баян ургаса абахын тула нормо соонь уһалха хэрэгтэй. Тусхайлбал, таримал ургамалнууд дээрэһээ бэшэ харин үндэһөөрөө хүрьһэн соохи шииг нойтоор ундалуулагдаха болоно. Энэ гуримай наринаар баримталагдаа һаа, таримал ургамалай ургаса тогтууритайгаар абтаха.

Уһалагдадаг газарай ургаса дээшэлүүлхын тула бүхы заабариин, нормын ёһоор уһалжа байха эрилтэтэй. Хэрбээ иимэ газарай тарилгые уһалха хүдэлмэрээ болзорһоо 5—6 үдэрөөр хожомдуулбал, орооһото ургамалаи ургаса гектарай 4—5 центнерээр, силосэй ургамалнууд 50—60 центнерээр доошолно. Хэрбээ 5—6 дахин уһалагдаха газараа ундалуулхадаа, 2—3 болзорыень хожомдуулбал, гектарай 10—15 центнер тариян, 150—180 центнер ногоон эшэ набша багаар хуряагдаха байна. Манай республикын олон ажахынуудта газараа уһалха хүдэлмэри ехэнхидээ болзорһоо хожомдуулагдажа, бүхы гаргашаяа харюулнагүй. Энэл ушарһаа мелиораци хэгдэһэн газарай ургаса добо, уһалагдадаггүй газарайхиһаа булюу байдаггүй юм.

Мүнөө үедэ мелиораци хэгдэһэн газар уһалха болзорые хэн тодорхойлдог гээшэб? Тусхайлбал, һүүлэй жэлнүүдтэ «Бурятводмелиорация» нэгэдэлдэ ородог Буряадай ГТМП-гэй мэргэжэлтэдтэ энэ хүдэлмэри даалгагданхай юм. Эдэнэр газарай хүрьһэндэхи шииг ноктые тодорхойлоод, шэнжэлгынгээ дүнгүүдые ажахынуудта тараажа эльгээгээд һуудаг байна. Тиихэдээ энэ, тэрэ полиие уһалха болзоршье тодорхойлдоггүй, юрэл гектарай хэды кубометр шииг нойтон дуталдабаб гэһэн мэдээсэл үгэнэ. Энээнһээ уламжалан агрономическа албанай мэргэжэлтэд ээлжээтэ уһалалгаяа үнгэргэхэ болзорыень мэдэхэгүй үлэшэнэ. Газараа уһалха болзорой иигэжэ бүдүүлигээр хазагайруулагдахада, ургасань эрид ехээр доошолно гээшэ.

Хүдөө ажахын байгаа сагта мелиораци бии байха, улам хүгжөөгдэхэ ёһотой. Бидэ газараа уһалагдадаг болгоогүй һаа, ашаг шэмыень дээшэлүүлжэ бирахагүйбди. Зүгөөр мүнөө сагта мелиорацида тон шэнэ кадрнууд хэрэгтэй. Үнэндөө манда мелиоратор гээшэ канал гү, али ямар нэгэ гидро-түхеэрэлгэ баридаг, проектыень зохёожо бэлдэдэг гидротехник гэжэ һанаандаа бодомжолнобди. Мелиоратор гээшэ ганцашье гидротехник бэшэ, мүн нэн түрүүлэн газарай хүрьһэ тодорхойлогшо, агроном, эколог, энээнэй һүүлээр гидротехник болоно. Хэрбээ энэ асуудалай дары шиидхэгдээ һаа, манда бүхы эрилтэдэ хүрэмөөр мэргэжэл шадабаритай мелиораторнууд бии болохо һэн. Тобшолбол, эдэ мелиораторнууд урдынхидал бэшэ, мелиораци хэгдэһэн газарай ургаса дээшэлүүлхээр онсо оролдолго гаргач ажаллаха болоно.

Манай республикада орооһото болон тэжээлэй ургамалнуудай ургаса биратай дээшэлнэгүй. Ушар шалтагынь гэхэдэ, анханда ехэ найдал түрүүлһэн гурбан Кит (комплексно эршэмтэй технологи) — хими хэрэглэхэ, мелиораци үргэдхэхэ, мүн оньпожоруулха гэһэн һанаашалгань хүдөө ажахые һайн тээшэнь хубилгажа шадангүй һалаа. Тиимэһээ мүнөө ондоо арга хэрэглэхэ хэрэгтэй болоод байна.

Нэн түрүүлэн мелиораци хэгдэһэн газараа ашагтайгаар хэрэглэдэг болохо ёһотойбди. Мүнөө республикымнай нилээд ехэ (170 мянган гектарһаа үлүү) газарта мелиораци хэгдэһэн аад, тэндээ тэжээлэй ургамалнуудые тарихадаа, гектарай оройдоол 1—1,5 тонно тэжээлэй единицын хэмжээнэй үбһэ тэжээл абтана. Хэрбээ мелиораци хэгдэһэн газарай ургаса 1,5—2 дахин дээшэлүүлээ һаа, бүхыдөө 100—170 мянган тонно тэжээлэй единицын хэмжээнэй үбһэ тэжээл абтаха бэлэй.

Уһалагдадаг, һайжаруулагдаһан, мелиораци хэгдэһэн газарай ашаг шэмые дээшэлүүлхын тула ээтэй болгохоһоо гадна шэнжэлгын хүдэлмэри үргэнөөр ябуулжа, шэнэ онол аргануудые элирүүлжэ тодорхойлхо ёһотойбди.

Эрдэмэй түйлалтануудта түшэглэн, мелиораци хэгдэһэн газарай ургаса дээшэлүүлхын тула эмхидхэлэй шэнэ бүридэлые бэдэрхэ хэрэгтэй байгаа. Тусхайлбал, бидэнэй мүнөө байһан захиргаануудай орондо эрдэмэй-үйлэдбэриин нэгэдэл байгуулбал, зохисотой гэжэ һанамжаяа оруулһамнай, республикын Министрнүүдэй Совет дэмжээгүй һэн. Удаань мүнөө бии байгаа туршалгын-мелиоративна станциин үндэһэ һуури дээрэ эрдэмэй-үйлэдбэриин түб байгуулха дурадхал оруулаабди. Теэд энэмнайшье анхаралда абтаагүй үлэшоо.

1988 ондо республикын мелиорациин системэдэ хэгдэһэн хубилалтанууд хүсэд захадаа гаргагдаагүй байха юм. Мүнөө бии байгаа мелиоративна бүхы эмхинүүд эрдэмэй зургаануудтай холбоогүй болошонхой. Үнгэржэ ерэхэдээ тэрэл хубилалтын үедэ Хүрбын ОПХ-е Буряадай туршалгын-мелиоративна станциин мэдэлһээ гаргаа ха юм. Энэл ушарһаа тус ажахыда 18 жэлэй туршада элдэб туршалга, шэнжэлгэнүүдые үнгэргэдэг байһан манай эрдэмтэд, мэргэжэлтэд шэнэ аргануудые найдамтайгаар бэдэрхэ аргагүйдэбэ бшуу.

Саашань хэлэхэдэ, республика дотороо «Мелиораци» гэһэн эрдэмэй-үйлэдбэриин нэгэдэл байгуулаа һаа, мелиораци хэгдэһэн газарай ашаг шэмэ эрид дээшэлүүлэгдэхэ бэлэй. Теэд энэншье дэмжэггүй, мелиоративна хүдэлмэримнай хуушанайнгаа гаргаша ехэтэй харгыгаараа дабшаһаар байха юм. Минии бодомжолходо, хүдөө ажахые саашадань эрид хүгжөөжэ, адууһа малай ашаг шэмые эрид дээшэлүүлхын хажуугаар орооһо тариянай, хартаабха, овощой баян ургаса хуряадаг болохын тула мелиорацидаа онсо анхархаһаа гадна энэ һалбариие эрдэмэй түйлалтануудаар, заабари, онол аргануудаар хангаха саг тулаал даа. Хэрбээ мелиораци хэгдэһэн газараа урдынхидал эзэгүй орхёо һаа, гарзын «намагһаа» һаядаашье мултаржа гарахагүй байһамнай элитэ.

А. СМОЛИН,
Буряадай туршалгын-мелиоративна станциин директор, экономикын эрдэмэй кандидат.

Улаан-Үдын М. И. Калининай нэрэмжэтэ локомотивна депогой эгээл томо механическа цехтэ үнинэй слесарь Михаил Васильевич Шатапов табан жэлэй түрүүшүүлэй нэгэн болоно.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: дээдэ разрядай слесарь М. В. Шаталов.
С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Түүхэтэ үнэн зүбые һэргээхэ

ҺАЙН НҮЛӨӨТЭЙ БАЙХА ҺЭН

Республикын олониитын түлөөлэгшэдэй, партиин, ажалай болон дайнай ветерануудай үнгэрэгшэ хабар СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй Түрүүлэгшэ Р. Н. Нишановта хандаһан Хандалгые республикын газетэнүүдэй толилһониинь һайшаалтай. Юундэб гэхэдэ, гушаад онуудта Эрхүүгэй, Шэтын областьнуудай бүридэлдэ үгтэһэн буряад районууд мүнөөшье тэрэ зандаа байна ха юм.

Түүхэтэ тус алдууе заһаха, арад зониень сагааруулха, буряад арадые тэрэ үедэ хашаһан, харшалһан ябадалай хойшолонгуудые усадхаха шухала гэжэ тус Хандалга соо тон зүбөөр хэлэгдэнэ. Национальна округуудые өөртөө нэгэдүүлжэ, Союзна республика болохо арга байна ха юм. Тэрээнһээ гадна энэ хэрэг буряад арадай саашанхи хүгжэлтын түүхэдэ ехэ һайн нүлөөтэй, ехэ удха шанартай байха һэн. Иигэжэ диилэнхи буряад зон һанана, энэ асуудалаар һонирхоно ёһотой.

В. БИЛЬТАГУРОВ.
Тувын АССР,
Кызыл хото.

СААШАНХИ ХАРГЫМНАЙ ЯМАР БЭ?

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй хоёрдохи сессидэ бэлэдхэл республика доторнай эдэбхитэйгээр ябуулагдажа байна гээд республикын газетэнүүд сооһоо, радио болон телевидениин дамжуулганууднаа мэдэнэ гээшэбди. Тус сесси дээрэ баталагдан абтаха шухала документнүүдэй нэгэн — Буряадай республикын бүрин эрхэтэ байлга тухай Деклараци болоно. Тус Деклараци манай республикын саашанхи хүгжэлтэдэ түйлай ехэ удха шанартай байха гээд тухайлнабди. Гэхэ зуура Буряадай АССР олон ондоо районуудһаа бүридэжэ, тэдэ районууднай Верховно Соведэйнгээ баталан абаһан шиидхэбэрие нютаг нютагуудта бодотоор бэелүүлхэ, гуримшуулагдадаг дэлгүүрэй экономикодо ороходоо, өөһэдөө олоһон мүнгэн зөөреэрээ өөһэдыгөө хангаха шэглэл баримталха ёһотой байна ха юм.

Мүнөө Хурамхаанай район экономическа талаараа бэеэ даанхай байжа шадаха гү гэһэн асуудалаар һонирхоё.

Дэлгүүрэй экономикодо ороходоо, шэнэ эрхэ байдалда ажаллаха болонобди. Зүгөөр дэлгүүрэй экономико гээшэмнай хада сүмэ сохижо гараһан ута харгын саада тээ наранай һүлэмхи гэрэлэй туяаржа байһан шэнгеэр олонхи зондо һанагдана.

Манай район баян районой тоодо ородог юм гү, али үгы гү? Үгытэй районой тоодо ородог гэбэл, алдуу болохогүйл ха. Буряадай республикын Статистикын управлениин мэдээнэй ёһоор, республика соогоо 14-дэхи, 15-дахи һуури эзэлнэ. Гэхэтэй хамта, манай Буряадай республика Россин Федерациин 72 область, хизаар болон автономито республиканууддай дунда 64-дэхи һуури эзэлнэ. Тиихэлээрээ Хурамхаанай район бусад районуудай дунда ямар һуури эзэлнэб гэжэ элирбэ ёһотой.

Экономическа талаараа хүсэтэй, социальна хүсэд хүгжэлтэтэй районууд баян районуудай тоодо ородог байбалнь, «үгытэйшүүл» дэлгүүрэй экономикын эрхэ байдалда хайшаагаар орохонь гээшэб?

Дэлгүүрэй экономикын «сохилтые» дабажа гарахын орондо районойнгоо социальна дэлгэрэнгы «паспорттай» байха эрилтэ табигдана. Нэгэдэхеэр, районойнгоо олзо оршо, гаргашанууд, финансын байдал, түлишын ба энергетикын таараалдал гэхэ мэтынгээ юумэ тодорхойлхо хэрэгтэй. Хоёрдохёор, районойнгоо саашанхи хүгжэлтын гол шэглэлнүүдые хаража үзэхэ хэрэгтэй.

Минии һанахада, мал ажал, ой модоной ажахы хүгжөөхэ, курортын болон аяншалгын ажал ябуулга эмхидхэхэ хэрэгтэй. Хэрбээ эдэ шэглэлнүүдые шэлэхэ болоо һаа, хэрэглэгдээгүй нөөсэнүүдээ ба арга боломжонуудаа тооложо үзэхэ ёһотойбди. Модо отолхо үедөө хайшан гэжэ байгаалияа хамгаалха, хэрбээ мал үсхэбэрилхэ гэбэл, ямар малда онсо анхарал хандуулха ёһотойб гэхэ мэтын асуудалнууд манай һанаа зобоохо байна.

Районоймнай үйлэдбэрилгын хүсэнүүд хэр зэргээр, хайшаагаар ашаглагдаха ёһотойб? Ой модон, ангай арһан, ашагта малтамалнууд биил юм бээз.

Үшөө тон шухала юумэн гэхэдэ, ямар юумэн районоймнай зөөри гэжэ тоологдохоб гэһэн асуудал болоно. Энэ асуудалые шиидхэнгүйгөөр бусад асуудалнууд тухай хөөрэлдөө үүсхэһэнэй үлүү гэжэ һанахаар байна. Байгаалиин баялигуудые уудалан абахын тула нилээд ехэ мүнгэ зөөри гаргашалха хэрэгтэй ха.

Эдэ бүхы асуудалнуудта мүртэй харюу үгэхын тула эрдэмтэд өөрынгөө үгэ хэлэхэ ёһотой. Манай райондо Зүүн Сибириин технологическа институдай эрдэмтэд-экономистнуудай ерээд, эдэ болон бусад асуудалнуудаар һонирхожо байһаниинь һайшаалтай. Тэдэ эрдэмтэдтэй хөөрэлдэһэнэй удаа иимэ юумэн тухай бэшэхэ гэжэ бодоо һэм.

Эрдэмтэдэй хэһэн тобшололнууд тухай удаадахи статья соогоо уншагшадта хөөрэхэ хүсэлэн бии.

Ц. ТОГОНОВ,
манай штатнабэшэ корр.
Хурамхаан.

ДЭЛГҮҮР ДЭЭРЭ ЮУН ХУДАЛДАГДАНАБ?

Худалдаа наймаанда иимэ байдалай ушардаг юм һаань, Россин коммерсантнууд сентябрь соо яһала амгаланаар ажаһууха хараатай хаш. Юуб гэхэдэ, дэлгүүрэй конъюнктура һайн байна ха юм. Энэ һарын һүүл болотор 62,7 миллиард түхэригэй эд бараан худалдагдаха ба зондо хангалга хүргэгдэхэ. Энэ ехэ тоо худалдаа наймаанай хүдэлмэрилэгшэдые балай гайхуулнагүй. Түрүүшын хахад жэл соо энэ тоодо дүтэлһэн байна бшуу.

Жэлэй түрүүшын хахадта РСФСР-эй худалдаа наймаанай эд бараанай эрьесээ 122,2 миллиард түхэригтэ хүрэбэ. Нёдондоной энэ үетэй жэшэхэ болоо һаа, 15,1 процентээр ехэ юм. Элүүр энхэ, һалбаржа байһан экономикын оршон байдалда иимэ ехэ ургалта түйлахань хүндэ байха һэн. Манай орон соо хаа хаанагүй үргэн хэрэглэмжын эд бараанай дутахань элеэр мэдэрэгдэнэ. Тиин гэһээ зоной гарта горитой мүнгэн зөөри байна. Нэесэлэлгын бачкда мүнөө үлөөд байһан мүнгэн 200 гаран миллиард болоожо байна ха юм. Зүгөөр энэ мүнгөө хүнүүд гаргашалха гэжэ оролдоно.

Май — июнь һаранuудта энэ зэмэлдээлын илангаяа тодоор мэдэрэгдэһэн байха юм. Тэдэнэр банкда байһан нэгэ миллиард үлүүтэй мүнгөө абаад, магазинуудта, ошоо. Тиихэдэ гол түлэб эдеэ хоолой зүйлнүүдые худалдажа абаба. Нёдондоной энэ үетэй жэшэхэ болоо һаа, 14 процентээр ехэ хүрпээ, 18 процентээр ехэ макароной зүйлнүүд, 7 процентээр өхэ ургамалай тоһон республика соо худалдагдаа.

Кемеровскэ, Новгородско, Липецкэ, Рязанска, Ярославска, Куйбышевска областьнуудта, Хойто-Осетиин, Дагестанай АССР-нүүдтэ ажаһуугшад энэ талаар илангаяа эдэбхитэй байба. Харин Чечено-Ингушай АССР-эй зон бултаниие гайхуулаа. Эндэ эд бараанай эрьесэ аяар 25 процентээр дээшэлээ ха юм. Удаадахи һуурида Брянщинын зон гараа. Эд бараанай эрьесэ 22 процентээр ургаа.

Эд бараанай эрьесын ургалтада дундуур сэнгүүдэй ехэ бололго горитой нүлөө үзүүлһэн байха юм. Эдэ сэнгүүд хахад жэлэй турша соо 2,9 миллиард түхэригөөр ехэ болоһон байна. Үргэн хэрэглэмжын эд бараа гаргагшад ямаршье шалтагаангүйгөөр сэнгүүдээ дээшэлүүлнэ. Иимэ аргаар үйлэдбэриингөө ашаг үрэ дээшэлүүлхэдэ хүнгэн ааб даа. Гаргажа байһан продукциингаа өөрынь үнэ сэн хямдаруулха гээшэ хэдэн дахин хүндэ ха юм. Нарин нягтаар хүдэлэнгүй, юумээ алман, гамнангүй, зохёохы ёһоор ажалдаа хандангүй бүхы гаргашануудаа худалдажа абагшадай зэм дээрэ тохожорхиходо амар бэшэ гү? Совет худалдан абагша энээнһээ болохо юумэ даадаг ааб даа.

Тюменскэ, Мурманска, Шэтын областьнуудай худалдаа наймаанай хүдэлмэрилэгшэд эд бараанайнгаа эрьесые дээшэлүүлхэ талаар түсэбөө дүүргэжэ шадабагүй. Илангаяа шахардуу байдал Тюменскэ областьдо тогтонхой. Коммерсантнуудые нютагайнь промышленна предприятинууд иимэ байдалда оруулба. Аяар 200 миллион түхэригэй эд бараа дутуу үгөө ха юм.

Энээнһээ урда тээ РСФСР-эй министерствэнүүд үргэн хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилхэ талаар 1990 оной түсэб зохёогоод, республикын Верховно Совет баталаа бэлэй, 235 миллиард түхэригэй иимэ эд бараа гаргадаг болохо гээд хараалагдаһан байха юм. Хүлеэһээр боложо, энэ түсэб дүүргэгдэнгүй үлөө бэлэй. Январь-июнь соо хараалагдаһанһаа юһэн миллиард түхэригөөр бага продукци үйлэдбэрилэгдэһэн байгаа. Декабриин һүүл болотор энэ гээгдэлһээ гараха аргагүй хаш даа. Бүри ехэ боложо магад.

Мүнөө үедэ худалдаа наймаанда бүхы зүйлэй эд бараанууд дуталдана. РСФСР-эй дотоодын уһа, сөөрэмүүд соохи загаһанай продукци тухаи амяраа хэлэхэ дуран хүрэнэ. Дэлгүүрэй жасануудай юрэнхы хэмжээн соо энэ продукци оройдоо 14 процентнь болоно. Харин загаһанай консервэнүүдэй талаар 13 процент болодог байха юм. Загаһа олзоборилхо талаар айхабтар ехэ арга боломжонуудтай Россин Федерациие абаад хараха болоо һаа, эдэ бүгэдэ тон бага гээшэ ааб даа. Онсолходо, дэлгүүрэй экономикын оршон соо амиды загаһанай сэн хадаа хэрэглэмжын хэмжээгээр тодорхойлогдодог байха юм.

Архи худалдалгын хэмжээн бага боложо, эд бараанай эрьесэ соо эзэлдэг һууринь тад ондоо болоно. 1985 ондо эхилһэн архида эсэргүү хүдэлөөнэй эхиндэ архи-дарһанай хэмжээн эд бараанай эрьесын оройдоо 17 процент болодог байгаа. 1990 он болотор тэрэнэй хэмжээн 14,4 процент болотороо унаа, харин байгша оной нэгэдэхи хахад соо 14 процент болотороо доошолһон байха юм. Тэрэл зуура хара архиин хэмжээн дээшэлнэ гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. 1985 ондо архиин зүйлнүүдэй 59 процентнь болодог байһанаа, мүнөө 67 процент болотороо ургаба гээшэ.

Жэлэй түрүүшын хахад соо архи болон пивэ худалдалга олонхи область болон хизаарнуудта 20—30 процентээр дээшэлээ. Энэ продукци Тувын АССР-тэ эгээл ехээр худалдагдаа. Тиихэдэ олон нютагуудта архи худалдалга доошолоо. Томско, Оренбургска, Ленинградска, Мурманска, Тюменскэ областьнуудта, Алтайн хизаарта, Коми болон Марийска АССР-нүүдтэ энэ сэхэ хабаатай.

Хүнгэн промышленностиин эд бараагаар, соёлой-ажаһуудалай болон ажахын зүйлнүүдээр хангалга хүсэд дүүрэнээр бэелүүлэгдээгүй байһан зандаа.

Байгша оной хоёрдохи хахад соо РСФСР-тэхи эд бараанай эрьесэ 127 миллиард түхэригтэ хүргэхэ гэжэ хараалагдана. Бүхы эд бараанда үгтэһэн жасануудай талаар абаха болоо һаа, дүүргэхэ дүүрэн арга боломжо бии.

И. ПРОХОРОВ,
ТАСС.

Совет орон дотор

УРГАСА ТУШААЖА АБАХААР БЭЛЭН

УДЖАРА (Азербайджанай ССР). Мүнөө жэлэй ургаса болбосоруулха хүдэлмэриин эхилхын урда тээ Азербайджанай хлопок сэбэрлэлгын бүхы предприятинуудта технологическа хэрэгсэл түхеэрэлгэнүүдые шэнэдхэн һэльбэжэ дүүргэбэ. Һалбариин эгээн томо эндэхи завод хлопок-сырец тушаан абахаар бэлэн болгогдоо. Хатаалгын ба сэбэрлэлгын цехүүдтэ хэрэгсэл түхеэрэлгэнүүдые нэмэжэ тодхоһонойнь ашаар предприятиин хүсэ шадал дүрбэнэй нэгэ хубяар ехэ болгогдоо. Партнернуудай хоорондо баталагдаһан хэлсээнүүд, мүн тэрэшэлэн хлопок худалдажа абаха сэнгүүдые ехэ болгоһониинь болбосоруулагдаха түүхэй эдэй шанарые дээшэлүүлхэ арга олгоно. Заводой лабораторинуудай хүдэлмэрилэгшэд хлопок тарижа ургуулдаг ажахынуудта ошожо, ургасын шанарые шалгана.

ЭЖЫНЭРТЭ ХҮНГЭН БОЛОБО

ИВАНО-ФРАНКОВСК. Косовско районой Ярослав Галанай нэрэмжэтэ колхоз хүдөө ажахын үйлэдбэридэ хүдэлдэг эхэнэрнүүдтэ хүдэлмэриин хүнгэлэлтэтэй долоон хоног тогтоонхой. Ажахын 200 шахуу эхэнэрнүүд долоон хоногтоо оройдоол 30 час хүдэлнэ. Гурба хүрэтэр наһанай үхибүүдтэй, мүн хоёр түрэлхидэйнь хүдэлдэг гэр бүлэнэртэ һара бүри 70 түхэриг нэмэжэ түлэгдэнэ. Гадна ажахыда пенсионернүүд тухайшье анхарал оролдолго гаргагдана. Тэдэнэрэй бууса шадарай участогуудые түлбэригүйгөөр хахалжа үгэдэг, коммунальна түлбэриин зарим хубиень түлэдэг болонхой. Наһанай гү, али инвалид боложо пенсидэ гараһан колхознигуудта, мүн тэрэшэлэн колхоздо 15 жэлһээ бага бэшэ хүдэлһэн колхозникуудта хүдэлһэн жэл бүхэнэйнь түлөө 100—100 түхэриг мүнөө жэлһээ түлэгдэхэ болоо юм.

АГААРАЙ АВТОИНСПЕКТОР

ЧЕЛЯБИНСК. Областьдо гүрэнэй автоинспекциин албанай хүдэлмэридэ бага хэмжээтэй түлишэ алмадаг ниидэлгын аппарат хэрэглэхэ талаар туршалга үнгэргэгдэнэ. «Буран» мотонартын двигательтэй «Поиск-06» түхэлэй мотодельтаплан гансашье харгы дээрэһээ бэшэ, мүн тариялан, нуга сабшалан дээрэһээ ниидэхэ ба һууха аргатай юм.

ГАЗАРАЙ БОДОТО ЭЗЭД

КАЗАХАЙ ССР. Казахстанда шэнэ юумэ үүсхэгшэ Иван Худенкые хубилган шэнэдхэлгые уридшалан хараһан хүн гэжэ академик Сахаров нэрлэһэн байдаг.

Академик А. Елемановтай хамта тэрэ социалис предприятиин шэнэ моделиин үндэһэ һуури байгуулһан юм. Материальна болон моральна талаар зонхилолгын аппарадһаа дулдыдахагүй байлга хадаа тус моделиин гол эрилтэнь болоно. Ажалай эсэсэй дүнгүүдэй түлөө хүбиин харюусалга, хэһэн ажалайнгаа зэргээр түлөөһэ абаха болоходоо, хүдэлмэришэн бүхэн ажалдаа зохёохы ёһоор хандана. Иван Никифоровичэй һанамжа дурадхалнуудые дэмжэгшэд, тэдэнэй үхибүүд, ашанар «Худенковский» кооперативта нэгэдэжэ, бодото хэрэг дээрэ зорилгонуудыень бэелүүлнэ.

Областной «Алмаатамелиорация» управлениһээ арендэдэ абтаһан 8 мянган гектар газар дээрэ, мал ажахыда, барилгын звенодо, хамһабариин албанда, хүтэлбэрилгын аппарадта хамта дээрээ 65 хүн хүдэлнэ. Мүнөөнэй колхоз, совхозуудта эды шэнээн хэмжээнэй ажал хүдэлмэриие 4—5 дахин олон хүн бүтээдэг ха юм.

Мүнөө таряа хуряалгын үедэ нормировщик, тоо бүридхэгшэгүйгөөр (иимэ тушаалнууд кооперативта үгы юм) хүн бүхэн хэхэ ажалаа һайн мэдэнэ. Хүтэлбэрилэгшэдынь эндэ оройдоол хоёр хүн — кооперативай түрүүлэгшэ Владимир Васильев, бухгалтер-экономист Владислав Филатов. Тэдэнэр хоюулаа хамтын суглаанай урда тоосоотой юм.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Михаил Ли материально-техническэ хангалгын звеное даадаг. Токаш Бокиной нэрэмжэтэ совхозой директор байһан үедөө тэрэ Худенко-Елемановай методикые «туршажа» үзэһэн, гэмэ зэмэдэ ороһон байгаа. Нёдондо тэрэ сагааруулагдаһан юм; Серёжа Коростылев, Андрюша Рейс—«Худенковский» кооперативай ерээдүй. Тэдэнэр мүнөө түрэлхидтөө туһална.

ТАСС-ай фотохронико.

РОССИН КОМПАРТИ: ЭМХИДХЭН БАЙГУУЛГЫН ЗАМААР

…Эхинииень 1-дэхи …

…н программа юрэдөө-
…үргэгүй, харин КПСС-эй
…съездын программна
…нтые хүтэлбэри болгон
…гэһэн һанамжашье хэ-
…Тиихэдэнь дурадхаг-
…байһан Россин проект
…коммунистнүү-
…ороной компартитай зү-
…дөөтэ байдалда табина
…үгэ хэлэгшэдэй нэгэн һа-
…алаа.
…КС-эй ЦК-гай гэшүүн,
…Микоянай нэрэмжэтэ
…ай машина бүтээлгын
…ой парткомой секретарь
…Горюшкин программын
…нтые болон РСФСР-эй
…партиин хоёрдохи съез-
…бэлдэхэ комисси эмхидхэ-
…ые дурадхаба. Мүнөөдэр
…эн хэлэгдэжэ байһан до-
…олохон хараа бодол-
…хараа, мүн бүхы удхаа-
…КПСС-эй XXVIII съездын
…мэдүүлгэтэй ал-
…гэхэ гү, али бүришье
…гэжэ тэрэ тэм-
…бэ. Москвагай партийна
…низациин зүгһөө үгэ хэ-
…байнаб гэжэ делегат

…ые ниислэл хотын он-
…түлөөлэгшэ — дүрбэ-
…таксомоторно паркын
…коллективэй соведэй
…И. М. Болтовский
…документые ниислэл хо-
…партийна организациин
…тоото бүлэг түлөөлэгшэд
…гэжэ бэе дээрээ даа-
…мүнөө "съезддэ
…һанамжа баадхажа
…гэжэ хэлэбэ. Мүнөөдэр
…коммунистнууд,
…хараа шуга-
…батаар бэелүүлхэ
…гэжэ хүдэлмэ-
…транспортник хэлэбэ.
…экономикодо оро-
…үедэ компартиһаа
…ажалшадые соци-
…талаарнь хамгаалгын
…органуудые зохёохо гэе-
…Харин тиихэдэнь Рос-
…партиие политическэ ор-
…усадхаха гэжэ манда
…байна ха юм.
…делегадууд съездын
…зүйлдэ экономическа
…оруулха гэжэ
…Юундэб гэхэдэ,
…делегадуудай гэртээ
…коммунистнууд
…түрүүн шухалын шухала
…асуудалаар съездын ха-
…бодол тухай асуудалнуу-
…бшуу. Тиигээдшье
…Россин Верховно
…заседаниинууд дээрэ
…үедэ хэлсэгдэжэ байна

…РСФСР-эй Компартиин ЦК-
…секретарь И. К.
…политическэ та-
…үзүүлэлгэ ту-
…зүблэхэ зүйлдэ
…тухай хэдэн дурадхал
…байна. Нютаг нюта-
…коммунистнууд тэрэнэй
…буруушаана гэ-
…баталаа.
…уедэ хүдэлмэришэнэй
…соностобо. Ленин-
…«Большевик» заводой
…Свирков учредительнэ
…талаар Москвагай
…организациин болон бу-
…организацинуудай зарим
…хэрэгсээгүй,
…хараа бодол-
…гэжэ гэмнэбэ. Го-
…хүдэлмэришэд Россин
…байгуулгые нэгэн һа-
…дэмжэжэ, эмхид-
…тон түргэнөөр тэ-
…бүрилдүүлхэ гэһэн
…табина гэжэ тэрэ Ле-
…коммунистнүүдай,
…хүдэлмэришэдэй зүгһөө
…харюусалгатайгаар мэ-
…гэжэ хэлэбэ. РСФСР-
…партиин хүтэлбэрилэг-
…тухай асуудал
…ямаршье үндэһэ һүүри
…хүдэлмэришэн тоо-

…горсоведэй гүйсэд-
…түрүүлэгшэ, делегат
…Сушкин съездын эти-
…түлөөлэлгэ тухай асуу-
…дахин бусахые дурад-
…Россин Компартиие бай-
…хэрэгтэй гэжэ тооло-
…олохон коммунист-
…республикын газар дээ-
…организацинуудые миил
…нэгэдүүлгые бу-
…гэжэ тэрэ баталба.
…округуудаар нюу-
…дуугаа үгэлгөөр
…делегадуудһаа бү-
…съездые 1990 ондо
…гэжэ үгэ хэлэгшэ
…Энээнһээ Россин
…нэрэ хүндэнь имаг-

…үгэ хэлэгшэ өөһэ-
…боломжонуудай үн-
…мэдэрхэдэ, олдэб
…нуудые гаргажа
…байна. Жэшээнь,
…хотоһоо ерэһэн Ю. Н.
…коммерческэ сэнгүү-
…Кремль соо сига-
…худалдалгые
…зорюута һүжэ-
…ябуулга» гэжэ
…ушарые дэлгүүрэй
…эндэ сугларгаша-
…гэһэн һэдэлгэ
…тэрэ тоолобо.
…областной парт-
…түлөөлэгшэ В. Н.
…хоёр недели соо съезд
…болоһые нютаг
…зүбөөр сэгнэхын
…гэжэ хэлэбэ. Бодото
…һүүлээр
…долоон хоногой
…байтар яаралтайгаар
…захалагты гэжэ бидэн-
…байна бшуу.

Тиихэтээ хамта манай үхибүүн хүсэд бэетэй болонхой гэжэ бидэндэ хэлэнэ. Тиимэһээ энэ шата дээрэ тус документые миин лэ зүбшэн хэлсээд, эсэсэй шиидхэбэри абахагүй гэжэ дурадхаба. Мүн тус асуудалаар нэрэ нэрээр дуугаа үгэлгые үнгэргөөд, «Советская Россия» газетэдэ тэрэнэй дүнгүүдые заатагүй толилхо гэжэ дурадхаба.

Смоленскһээ ерэһэн уран зохёолшо **Е. В. Максимовай** үгэнь бүришье тобшо байгаа. Нэгэдэхи секретариин кандидатурые зүбшэн хэлсэнгүйгөөр, съездээ ажал хэрэгэй оршон байдалда, эршэтэйгээр үнгэргэхые тэрэ Россин гүн нютагай зүгһөө захиһан байна. Нютагтаа түргэнөөр бусаад, хаа хаанагүй гурим батадхаха гэжэ тэрэ уряалаа.

Юрэнхыдөө, Москвагай делегациин мэдүүлгын талаар элдэб һанамжанууд хэлэгдээ. Жэшээнь, делегациин 220 гэшүүдэй 165-иинь тус документые һайшаажа, гараа табиһан байна.

Съездэ уригдаһан Моссоведэй депутат, СССР-эй Гостелерадиогой шэнжэлэгшэ **В. И. Ампилов** мэдүүлгэ хэгшэд бүхы Москвагай коммунистнуудай зүгһөө үгэ хэлэхэ эрхэгүй гэжэ мэдүүлһэн байна. Тиихэдэ И. К. Полозковто дүүрэн этигэжэ байһанаа сугларгашадта дуулгаа.

Москвагай университедэй экономическа факультедэй профессор **Б. С. Хорев** ороной хуби заяан тухай, Россин хуби заяан тухай һайса бодомжолжо үзэхые дурадхаһан байна. Партида мантай сугтаа байһан нүхэр Б. Н. Ельцинэй юу дурадхажа байһаниие харыт гэжэ эрдэмтэ съездэ хандаба. Социалистическэ хуушаһ үзэлһөө арсажа, буржуазна хуули ёһото гүрэн тогтоохо, «Россин республика» гэһэн тэрэнэй нэрэһээ совет болон социалис гэһэн үгэнүүдые усадхаха. Иимэ эрхэ байдалда Россин Компарти дайшалхы Политбюро дары байгуулаагүй һаа, ажал ябуулгынгаа программые баталаагүй һаа, бидэ бүхыгөө алдахабди гэжэ тэрэ хэлэбэ. Россин Компартиин ажал ябуулгын программа хадаа һаяын сагта хэгдэһэн урбажа сухариһан удхатай зарим мэдүүлгэнүүдһээ үндэһэн шухала илгаатай гэжэ баталба. Саашань профессор инициативна съездын зүгһөө республикын Компартиие, тэрэнэй нэгэдэхи секретарь нүхэр Полозковые, генерал Макашовые олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ элдэбээр хардаһан, муушалһан ябадалые хаража үзэхэ комисси байгуулха гэжэ дурадхаба. Энэ мүрдэлгын саана хэн байна гэшэб? Ороной хүтэлбэриин нэгэ хубиин нүгөөдэ хубияа зорюута муушалһаниие энэ харуулна гү?

Зарим хүнүүд энэ съезд дээрэ элдэб аягүй һэдэлгэ хэхэ гэжэ дахин оролдожо байна гэжэ Ленинградай парторганизациин түлөөлэгшэ **В. А. Тюлькин** хэлэбэ. Россин Компарти байгуулгые хорижо ядаад, мүнөө элдэбээр аашалжа, бүри шэнэ шалтаганууды урдаа барина. Энэ асуудалаар дуугаа үгэлгые эмхидхэхэ гэһэн дурадхал бии.

Москвагай «Знамя труда» гэһэн машина бүтээлгын заводой партийна эхин организацинуудай болон партиин эдэбхитэдэй зүблөөнэй хандалга уншаһан тус предприятиин цехэй начальник **О. П. Чуканцевай** үгэ хэлэхэдэнь, делегадууд альгаа ташажа, саашань хэлүүлжэ үгэбэгүй. Энэ мэдүүлгын удхань гэбэл, август һарын эсэстэ хэблэлдэ толилогдоһон ажал ябуулгын программые партийна эхин организацинуудта гүнзэгыгөөр зүбшэн хэлсэхэ гэһэн байгаа. Энэ мэдүүлгэдэ гараа табигшад тус документые нэмээхэ талаар комисси эмхидхээд, ерэхэ жэлэй түрүүшын хахадта хоёрдохи съездые зарлажа, тэрээн дээрэ программа болон уставые баталха гэжэ дурадхаа.

Ульяновска областиин КПСС-эй Димитровградска горкомой нэгэдэхи секретарь **С. В. Костин** саашань энэ асуудалые хэлсэнгүйгөөр, зүблэхэ зүйлэй талаар дуугаа үгэлгые эхилхэ гэжэ дурадхаһан байна.

Үгэ буляалдаанай дүнгүүдые **И. К. Полозков** согсолоо. Партийна эхин организацинуудһаа оруулагдаһан 24 мянган нэмэлтэ ажаглалтануудые хараада абажа, тогтоолой хамтын проект бэлдэхэ хэрэгтэй гэжэ тэрэ хэлэбэ. Мүн съездэ хабаадагшадай анхаралые хажуу тээшэнь хадуурулхагүйн тула ЦК-гай нэгэдэхи секретариин кандидатура тушаа асуудалые зүблэхэ зүйлдөө оруулхагүй гэжэ үгэ хэлэгшэ дурадхаба.

Олонхиин дуугаар делегадууд бэлдэхэлэй комитедэй дурадхаһан зүблэхэ зүйлые баталба:

1. «РСФСР-эй Компартиин ажал ябуулгын программа тухай» элидхэл.
2. РСФСР-эй Компартиин ЦК-е нэмээжэ һунгалга.
3. РСФСР-эй Компартиин Хиналтын комисси тухай дүримые баталалга.
4. РСФСР-эй Компартиин Хиналтын комиссиин түрүүлэгшые һунгалга.
5. РСФСР-эй Компартиин Хиналтын комиссиин һунгалта.
6. РСФСР-эй Компартида референдум үнгэргэхэ тухай дүримые баталалга.

Мүн дурадхагдаһан хүдэлмэриин гурим баталагдаба.

Һүүлээрнь «РСФСР-эй Компартиин ажал ябуулгын программа тухай» элидхэл РСФСР-эй Компартиин ЦК-гай нэгэдэхи секретарь **И. К. Полозков** хэһэн байна.

«Древмаш» гэһэн эрдэмэй-үйлэдбэриин нэгэдэлэй Тюмениин станок бүтээлгын заводой фрезеровщик **И. П. Вторушин** түрүүлэн үгэ абаба. Ажалшадай дунда КПСС этигэмжэеэ алдажал байна гэжэ тэрэ голхоролтойгоор хэлэбэ. Энээнһээ уламжалан, хүдэлмэришэн ангиин түлөөлэгшэд тэрэнэй зэргэнүүдһээ бүрил олоор гарана гэжэ делегат тоолоно. Юундэб гэхэдэ, гол шухала социальна асуудалнуудай талаар парти саг үргэлжэ гээгдэлдэ ороно бшуу.

Партиие амжалтатайгаар шэнэлхын тула арад зоной ажабайдалые һайжаруулгада тэрэ бүри эдэбхитэй үүргэ дүүргэхэ ёһотой гэжэ КПСС-эй Новгородско обкомой нэгэдэхи секретарь **И. И. Никулин** хэлэбэ. Шанга гэгшын шүүмжэлэлдэ ороходоо, партиин олохон кадрнууд юушье хэхээ мэдэхээ болёод, түдэгэсэшэнхэй. Тиихэдэнь арад зон үндэһэн шухала асуудалнуудаар КПСС бүтэмжэтэй, найдамтай хараа бодолтой байха гэжэ хүлеэнэ.

Иимэ эрхэ байдалда Центральна Комитедэй зүгһөө доодо шатын эмхинүүдтэ бүри ехэ анхарал хандуулагдаха зэргэтэй гэжэ онсолон зааба.

Тус документ нилээд бодомжологдоһон, бүтэмжэтэй үндэһэ һууритай гэжэ Томскын уран зохёолшо **Т. А. Заплавная** тоолоно. Тэрэнэй һанамжаар, энэ документ соо сагай шэнжэ мэдэрэгдэнэ, тэрэнэй шэглэлынь тодо хурса, ажалшадай аша туһые хамгаалгада шэглүүлэгдэнхэй. Гэхэ зуура зарим тэды дутагдалнуудшье бии.

Соёлой асуудалнуудые шэнжэлгэдэ үгынгөө гол хубиие делегат зорюулһан байна. Арад зониие соёлой талаар хүмүүжүүлгын, гэгээрэлгын талаар парти болон интеллигенци үгээ ойлголсожо, суг хамта оролдолго гаргаха уялгатай гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Россин арадуудай аша туһые өөһэдөө мэдээд элирхэйлхэ, тэрэниие бэелүүлхэ замуудые хараалха эрхын түлөө политическэ тэмсэл общество дотор бүрил шангаар дэлгэржэ байна гэжэ КПСС-эй Мичуринскын горкомой нэгэдэхи секретарь **Ф. И. Сушков** тэмдэглэһэн байна. Нэрэ хүндэеэ эсэслэн алдахагүйн тула парти засагаа арад зондо гэхэ гү, али тэрэниие түлөөлһэн Соведүүдтэ дамжуулха, гансаараа бүхые шиидхэхэ, баадхаха заншалһаа арсаха ёһотой.

Россин Компартиин ерээдүйе зүбшэн хэлсэхэдээ, тохёолдоод байһан мүнөөнэй байдалые политическэ талаарнь шэнжэлжэ, тобшолол хэхэ хэрэгтэй гэжэ КПСС-эй Москвагай городской комитедэй нэгэдэхи секретарь **Ю. А. Прокофьев** уряалба. Хубилган шэнэдхэлгын зүйтэй байһаниинь арсашагүй, урданай байдалда яашье бусажа болохогүй.

Үгэ хэлэгшын һанамжалһанай ёһоор, засаг тон ехээр һуларанхай. Энэ байдалые заһахын тула миил саг хэрэгтэй бэшэ, харин үйлэ ябуулганууды бодотоор хүтэлбэрилхэ хэрэгтэй. Теэд мүнөө дээрээ тиимэ арга боломжо ямаршье шатада үгы. Россин партиин ажал ябуулгын программа хадаа мүнөөнэй онсо шанга байдалтай зохилдохо ёһотой. Харин манда дурадхагдаһан янза зүйлынь общественэ шэнжэлдэг эрдэмэй удхатай хэдэ хэдэн ойлгосонуудай суглуулбаринь болоно. Тэрээн соо хүн зоной мүнөө үеын шухала эрилтэ хэрэглэмжэнүүд оруулагдаагүй.

Мүнөө хэлсэгдэхэ гол асуудалнуудай дунда партиин нэгэдэлые сахиха тухай асуудал нэрлэгдэхэ ёһотой гэжэ С. М. Кировэй нэрэмжэтэ Тулын заводой директор, делегат **В. А. Ширяев** тоолоно. Элдэбээр урда урдаһаа жагсажа, тулалдаха ябадал имагтал хоорондоо эбгүй боложо, һалаха хэрэгтэ бидэниие дүтэлүүлнэ, парти болон арадһаа хүсыень буляана.

Иимэ тулюур түйган байдалда ороод байхадаа, Россин, ороной түлөө голхоролтой байна. Хэн зэмэтэйб? Захиралтэ баалалтын гуримда бүхы мууе тоходог болонхой, харин ямаршье гуримай байхада, журам, харюусалга байха ёһотой гэжэ булта мартажархиһан шэнги болонхой. Орон дотор гурим журам заатагүй тогтоохо хэрэгтэй гэжэ үгэ хэлэгшэ тоолоно.

Хүдөө ажахыһаа эхилээд, залуушуултай ябуулха хүдэлмэриин асуудалнууд хүрэтэр бүхы шухала асуудалнуудые дайрахые оролдобошье, һүүлэй һүүлдэ Марийска АССР-эй КПСС-эй Медведевскэ райкомой нэгэдэхи секретарь **В. А. Кукарин** анхаралаа нэгэл шухала асуудалда хандуулжа шадаа.

РСФСР-эй Компартиин ажал ябуулгын программа тухай хэлэхэдээ хубилган шэнэдхэлгые эхилхэдээ манай партиин табиһан түрүүшын зорилгые һануулаа. Энэ юун бэ гэхэдэ, нэн түрүүн хүнүүд болоно. Ушар тиимэһээ РСФСР-эй Компартиин социально-экономическа асуудалай бүлэг соо ороной экономикые ажалша хүнүүдэй эрилтэнүүдые хангаха хэрэгтэ хандуулжа, энээниие түрүүшын ээлжээнэй зорилго болгохо байна гээд тэрэ тэмдэглээ. Россин Компарти өөрөө өөрыгөө хүтэлбэрилхэ гуримые партийна эхин организацинуудаар дэмжуулан нэбтэрүүлхэ ёһотой. РСФСР-эй Компартиин ажал ябуулгын программа партийна эхин организацинуудта зүбшэн хэлсэһэнэй удаа ээлжээтэ пленум дээрэ баталан абахые тэрэ дурадхаа.

Үйлэдбэриин «Мосавтолегтранс» нэгэдэлэй жолоошон **И. М. Болтовский** гэгшын үгэ делегадуудые һонирхуулаа. «Би философиин эрдэмэй кандидат хүм. Гэбэшье энэ минии хүдэлмэридэ һаалта хэдэггүй. Нүхэдни намайе ажалша коллективэй соведэй түрүүлэгшээр һунгаа»—гээд тэрэ үгэеэ эхилээ. Манай обществын мүнөөнэй байдал хадаа үсөөхэн хүнүүдэй хүтэлбэрилхы бүхы засагтай байһые харуулаа. Харин олон олониитэ ямаршье засаггүй. Энэ хадаа арбан хоёрдохи табан жэлэй түсэб зохёолгодо нүлөөлөө. Энэ түсэб дүүргэгдэхэгүйнь, Финансова системэ хүшэр байдалда оронхой, түүхэй эд болон материалнууд дуталдана. Хэдэн олон табан жэлэй түсэб зохёоһон эрдэмтэд мүнөө болоходо социалис түсэб юундэшье хэрэггүй гэлдэнэ. Үнэн дээрээ, общественэ социализм иимэ байдалда оруулаагүй, харин бодото хүнүүд тэрэниие унагаажа доройтуулаа. Эдэмнай бултэ нэрэтэй, тушаалтай зон. Эдэ арадай мүнгэ хэрэггүй, заримдаа аюултай проектнүүдтэ хаяа.

Харин дэлгүүрэй программа юугээрээ урданайхиһаа илгарнаб? «Үнөөхил дээрэһээ заажа, тухирха гуримнай» гээд тэрэ өөрөө энэ асуудалда харюусаа. Дэлгүүр тухай асуудал арадай депутадууд шиидхэхэ байна. Теэд арадай засаг хайшан гэжэ шэнэлбэ, хубилгаба гэшэбибди? Урдань манай соведүүдтэ ороһон хүдэлмэришэд болон таряашадай үгын дуулдадаггүй байгаа һаань, харин мүнөө тэдэнэр огто үгы шахуу болоо.

Дээрэһээ зонхилхо хэрэг манай үзэл сурталайшье хүдэлмэридэ ороо. Марксизмые, ленинизмые болон Октябриин социалис революциие шүүмжэлхэ, урбуулха ушар олон болоо. Социализмын хуби заяанай түлөө һанаагаа зоболго Россин Компартиие ажалша хүнэй засагай түлөө тэмсэлдэ бодхоохо зэргэтэй гээд үгэ хэлэгшэ түгэсхэбэ.

Псковско областиин «Красное Знамя» колхозой түрүүлэгшэ **Г. Н. Федорова** үгэ хэлэхэдээ Хара хүрьһэтэй бэшэ газарай, ород һууринуудай мүнөөнэй байдалда тогтоо. Мүнөө эндэхи зондо харгы, газ, гэр байра тон шухала болонхой. Эдэниие шиидхэбэл, хүдөөгэй зоной ондоо тээшэ ошохо ябадал үсөөрүүлхэ удхатай. Хүдөө нютагай зон арендэ, фермерскэ ажахы хүгжөөхын түлөө. Теэд мүнөөнэй материально-техническэ хангалга эдэнэй хүгжэлтые барина. Тэдэнэр урда мэтэ улаан гараараа хүдэлһэн …идаа. Дэлгүүрэй харилсаан тухай хэлэхэдээ сэн тааруулха хэрэг хүдөөгэй байдал бүри хүшэр болгохо байһые тэмдэглэбэ. Город хүдөө нютаг хоёрой хоорондохи юумэнэй андалдаан тухай һайнаар бодожо үзэхые эрдэмтэдтэ дурадхаа.

Калужска областиин КПСС-эй Боровской райкомой нэгэдэхи секретарь Н. М. Шмытко Россин Компартиие байгуулха үедэ олониитэдэ мэдээсэл тараадаг зарим нэгэ хэрэгсэлнүүдэй тэрэниие буруугаар харуулһаниие шүүмжэлээ. Партиин Россин, XXVIII съезднүүд дээрэ хэгдэһэн шүүмжэлэлһээ КПСС-эй хүтэлбэри, үзэл сурталай хүдэлмэришэд тусхай тобшолол хээгүй байна гээд тэрэ тэмдэглээ. Россин Компарти байгуулһан тухай шиидхэбэриин зүб байһые Дзасохов гү, али Фролов партийна хэблэлдэ эли тодоор хэлэхэ аргагүй байна гэшэ гү?

Саашань хэлэхэдээ тэрэ партиин гэшүүд, партийна бэшэшье зон хубилган шэнэдхэлгын унжагайрһанай, экономическа байдалай бүри хүшэр болоһоной түлөө КПСС-ые гэмнэнэ. Парти өөрынгөө үзэл бодолһоо нэрэ хүндэеэ гээнэ бэшэ, харин гүрэнэй засагай органуудай юумэ хээгүйһөө энэ болоно гээд тэмдэглээ.

Тэрэшэлэн районно партийна организацинуудта партиин нэрэ хүндын унажа байһан тухай хэлээ. Энээнэй хойшолон гэхэдэ, партийна хүдэлмэришэд олоор гарана. Энэ хадаа тэдэнэй экономическа реформын ёһо гурим ойлгоогүй байһанһаа болоно. Тиимэһээ олониитэдэ мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ экономическа һуралсал эмхидхэхые дурадхаба.

«Коммунист» журналай ахамад редакторай орлогшо **О. Р. Лацис** үгэ хэлэхэдээ, КПСС-эй XXVIII съездын абаһан программна Мэдүүлгын гол асуудалнуудтай сасуулан хаража үзэхэдэ, Россин Компартиин проект мүнөөнэй политическэ байдалда ажал ябуулгын хүтэлбэри боложо шадахагүй, гэдэргээ алхам хэһэн хэрэг болоно гээд сэгнээ. Хэдышье арсалдаанай болоошье һаа, КПСС-эй XXVIII съезд партиингаа нэрэ үлөөжэ, коммунизм байгуулха ерээдүйн зорилгоһоо арсаагүй. Теэд Россин Компартиин программа соо энээн тухай хэлэгдэнэгүй. Бусад шухала асуудалнууд тухай энээн дотор хэлэгдээгүй гээд тэрэ шүүмжэлээ.

МГУ-гай доцент **Г. К. Ребров** элдэб буруу уряанууда абтахагүйе һэргылээ. КПСС-эй съездын һүүлээр үнгэргэһэн уулзалгануудни партида хүнүүдэй үшөөл этигэдэг, тэрэнэй арга боломжонуудтай байһые гэршэлээ гээд тэрэ хэлэбэ. Мүнөө гол түлэб бүхы юумэн бодото юумэнһээ үндэһэлһэн эли тодо программаһаа дулдыдаха байна. Мүн баһа коммунистнуудай тэрэниие эдэбхитэйгээр бэелүүлхэһээ, тэдэнэй ажалша зоной аша туһын түлөө оролдолгоһоо ехэ юумэн дулдыдаха.

Тэрэ дэлгүүрэй экономикодо орохо программа тухай өөрынгөө һанамжа … Тэрэнэй һанамжаар … хо тодорхойлго эли бэшэ. Энэ хадаа ажахы эрхилэлгын хубилгаха зам болоо. Экономическа реформын хэмжээ ябуулгануудые дэмжэхэ, хүнүүдтэ ойлгуулха талаар партийна организацинууд ехэ юумэ хэжэ шадаха байна. Тэрэшэлэн дэлгүүрэй экономикые буруушааһан, хэмһээ хэтэрһэн хараа бодол баримталагшадта зүб харюу үгэхэ хэрэгтэй гээд тэрэ хэлэбэ.

Ю. А. Гагаринай нэрэмжэтэ агаарай сэрэгэй академиин ахалагша багша **Н. А. Столяров** засаг түрын гол шухала асуудалда анхаралаа хандуулба. Хуулиин хүсэндэ түшэглэһэн, хүн зоной зоболониие ойлгохо шадалтай, гүн ухаата, хатуу засаг манда хэрэгтэй гэжэ тэрэ онсолбо. Мүнөө үедэ түбэй засагай нэрэ хүндэ горитойгоор унанхай, нютаг нютагта Соведүүдэй засагай нэрэ хүндэ һуларанхай. Засаг түрын системые һандаргаха хэрэгтэ Коммунис парти үүргэ дүүргээ. Бүхы засагые гартаа бариад байһанаа, тэрэнээ орхижо, ямаршье засагые, нэрэ хүндые буруушаан, нэгэ захаһаа нүгөө тээшээ тад һөөргэ хадуурдаг болонхойбди. Парти мүнөө засаггүй болонхой гэжэ эли. Зүгөөр бүхы засагые Соведүүдтэ дамжуулан үгэхэ тухай уряае бодожо үзэхөөр.

Дэлгүүртэ шэлжэн оролго тухай хэлэхэ зуураа, түбэй засагые бэхижүүлхэ шухала гэжэ делегат дахин онсолон тэмдэглэбэ. Шэлжэн оролгын шатада арадай засагтай зохилдоһон, зүгөөр бага зэргэ зонхилолгын гурим хэрэгтэй байна. Политическэ удамарша Соведүүдэй засаг хоёрые холбоһон холбоон хадаа парти болохо ёһотой. Зүгөөр партиин үгэ хуулиин хүсэтэй болошохо бэшэ, политическэ плюрализмын, хүнэй оюун ухаанай һалбаралгын, экономическа түхэл янзануудай олон боложо байһан оршондо парти ажаллажа һураха зэргэтэй.

Политическэ түрүү хүсэнүүдэй нэгэдэһэн ушарта, республикын экономическа болон политическэ талаараа бэеэ дааһан ушарта Росси кризисһээ гараха гэжэ Чебоксарай 27-дохи дунда һургуулиин багша **З. И. Васильева** хэлэбэ. Энэ талаар РСФСР-эй Компартиин ажал ябуулгын программын проектые дэмжэмээр байна гэжэ тэрэ онсолоо. Россида ямар парти хэрэгтэйб гэһэн асуудалда харюусахадаа, парламентска түхэлэй бэшэ, харин территориально-үйлэдбэриин гуримаар байгуулагдаһан, ажалша коллективүүдтэ эдэбхитэйгээр ажал ябуулдаг парти байха ёһотой гэбэ.

Һүүлэй үедэ болоһон, боложо байһан, болохоёо байһан хамаг юумэнэй түлөө коммунистнуудые гэмнэхыень бидэ ходо шагнанабди гэжэ үгэ хэлэгшэ онсолбо. Шүүмжэлгэнүүдынь хооһон шүүмжэлгэ болоно, эгээл муунь гэхэдэ, ехэшүүлэй энэ психологи үхибүүдтэ дамжуулагдана, тиигэжэ тэдэнэй һайн һайхан үзэл бодол үгы хэгдэнэ. Өөһэдөө өөһэдыгөө үгы болосо хараалган хүрөө болоо. Һайн юумые анхардаг болоё, ветерануудта һайн үгэ хэлэжэ һурая. Шухалань гэхэдэ, багшанарай гэхэ гү, али хүниие хүмүүжүүлдэг үүргэтэй зоной гол шухала асуудалда партиин анхаралые хандуулхаар болоо.

Новосибирскын КПСС-эй Ленинскэ райкомой нэгэдэхи секретарь **В. Н. Шумилов** үгэ хэлэхэдээ, нютаг нютагай олон коммунистнарай тархи соо теоретическэ талаараа хүймаатай болошонхой гэжэ онсолбо. Үмсын зөөридэ, капитализаци гээшэдэ бусангүйгөөр, хүл дээрээ гарахагүйбди гэжэ тусхайта идхагшад хүн зоной бодолые худхуулна. Иигэжэ хэлэхэдээ, райкомой секретарь хэдэн жэшээ, тэрэ тоодо «Время» телепрограммын сюжедүүдые дурдаба.

Партиин теоретическэ үндэһэн гээгдэнги гэһэн тобшолол тэрэ хэбэ. Үгэ хэлэгшын мэдүүлһэнэй ёһоор, КПСС-эй зарим хүтэлбэрилэгшэдшье мэдэнги байдалаа дабажа шаданагүй. Партийна хүн зондо тэдэнэр ямар үзэл бодол нэбтэрүүлнэ гэшэб?

Манай обществодо реформизмын теори, марксизмые шүүмжэлгэ дахяад хүгжэжэ байна. Эгээл ехэ аюулынь гэхэдэ, эдэ бүгэдэ маниие гэдэргэмнай, «үнгэрһэн» шата руумнай татана бшуу гэжэ үгэ хэлэгшэ тоолоно.

Партида тохёолдоһон кризисые дабаха замаар КПСС-эй XXVIII съезд шухала алхамуудые хээ гэжэ СССР-эй КГБ-гэй Москвадахи ба Москвагай областиин управлениин начальник **В. М. Прилуков** тэмдэглэбэ. Байгуулхы энэ үйлэ хэрэгтэ Россин залуу компарти шухала үүргэ дүүргэхэ зэргэтэй. Үнэхөөрөө ажалшадай политическэ болон экономическа эрхэнүүдые хамгаалдаг, тэдэнэй талые харадаг байгаал һаа, түүхэтэ зорилгоёо энэ парти дүүргэжэ шадаха гэжэ тоолохоор үндэһэн бии гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Орон доторхи политическэ үйлэ хэрэгүүдые шэнжэлгэдэ үгэ хэлэгшэ бага бэшэ анхарал хандуулаа. Хуули ёһо хамгаалха органуудай түлөөлэгшэ ехэ сэдьхэлээ зобон, засагай һандаржа байһан тухай хэлээ.

Хубилган шэнэдхэлгын орёо хэсүү үе сагта манай орондо эрхэтэдэй эрхэ сүлөөе хамгаалха үүргые Россин Компарти бэедээ даажа абаха ёһотой гэжэ тэрэ онсолбо.

Үдэшын заседанида КПСС-эй ба Совет правительствын хүтэлбэрилэгшэдэй юундэ бай, гаагүйе асууһан делегадуудай бэшэгүүдтэ харюусаха зуураа, **А. И. Лукьянов** иигэжэ дуулгаба: мүнөө үедэ союзна республикануудай правительствануудай хүтэлбэрилэгшэдтэй СССР-эй Президентын уулзалгада М. С. Горбачёв Н. И. Рыжков хоёр хабсаадажа байнхай. Экономикые …үл дээрэнь гаргалгын, дэлгүүрэй харилсаанда шэлжэн оролгын концепцинүүд энэ уулзалгада зүбшэн хэлсэгдэнэ. Энэ хүдэлмэриин дүүрэхэдэ, съездын делегадуудта документнүүдые дамжуулха тухай асуудалые шиидхэжэ болохо аабза.

РСФСР-эй Компартиие байгуулһан ушар хадаа хубилган шэнэдхэлгын платформодо партиин элүүр энхэ хүсэнүүдые нэгэдүүлэн барисалдуулха найдамтай зам болоно гэжэ КПСС-эй Рузаевскын горкомой нэгэдэхи секретарь **А. П. Лошкарев** хэлэбэ.

Мордваһаа ерэһэн делегат үгэеэ үргэлжэлүүлхэдээ, экономическа болон политическэ байдал улам доройтожо байна гэбэ. Урдань түргөөр, һайнаар шиидхэгдэдэг байһан тоо томшогүй олон асуудал һалхи шуурган шэнгеэр дээрэһээмнай бууна. Бирагүй муу юумэнүүдые олоор бэшэдэг болоһон хэблэлэй органуудые делегат һайсахан шүүмжэлээ. Гадна кабинедүүд соогуураа һуугаад, үгэ буляалдан, үзэл сурталай байдалай муудажа байхада, һанаа амархан хаража һуудаг Москвагай парторганизациие баһал шүүмжэлбэ.

Үнгэрһэн юумые шалган шэнжэлхэ хэрэгтэ ороной удамаршад дан ехэ анхаралга хандуулна. Тиихэдээ уданшьегүй өөһэдөө шүүмжэлэлдэ орохоор байһанаа ойлгоногүй гэжэ тэрэ һанамжалба. Баруун оронуудые һажааха һанаатайшуул олошороо. КПСС политическэ түрүү хүсэн зандаа үлэхэ ёһотой. Президентын совет тэрэнэй политикые ябуулха зэргэтэй. Дэлгүүртэ шэлжэн оролго хадаа социальна тэгшэ бэшэ байдалые хуулита болгохо зэргэгүй. Программын проектые үндэһэн болгожо абаха гэжэ үгэ хэлэгшэ дурадхаба.

ВДВ-гэй парторганизацинууд бата бэхи, партийна тугаа хубилгахаа байнагүй гэжэ Агаарай-Десантна сэрэгүүдые командалагша, генерал-полковник **В. А. Ачалов** онсолбо. Арми хадаа общественэ тэнсүүритэй болгохо, тэрэнэй аюулгүйе сахиха гол хүсэн гэжэ тэрэ хэлэбэ. Арми хэрэгтэй, юуб гэбэл дэлхэй дээрэ зэр зэбсэг дан ехээр нөөсэлэгдэнхэй. Тэрэмнай цивилизациие үгы хэжэ болохо бшуу. Арми флот хоёр хадаа общественын бүхы түхэл шэнжые бэедээ шэнгээнхэй.

Сэрэгэй реформые бэелүүлхын тула үндэр ехэ мэргэжэл, дүрбэн тэгшэ эрдэм, харюусалга хэрэгтэй гэжэ онсолходоо, тиимэ реформын концепциие олоной дунда нэбтэрүүлдэг зарим офицернүүдые —СССР-эй Арадай депутадуудые делегат шангаар шүүмжэлбэ. Сэрэгэй алба хаагшадай социальна гол шухала асуудалнуудта тогтоходоо, тэдэниие шиидхэхэ хэрэгтэ туһалхыень Россин коммунистнуудые, арад зониие уряалба.

РСФСР-эй Компартиин Хиналтын комисси тухай дүримэй проектын талаар редакционно комиссиин зүгһөө тус комиссиин гэшүүн **А. И. Селезнёв** мэдээсэл хэбэ. Хиналтын комиссиие партийна ба пролетарска пэшхэлэй орган болгохо гэһэн Ленинэй зорилгые тэрэ һануулба. Тэрэ үедэ Россин Компарти өөрынгөө үбшэн тухай, тэрэ тоодо зарим хүдэлмэрилэгшэдэй хүн зонһоо таһарһан тухай, хүнгэлэлтэнүүдтэ дурладаг тухай сэхэ хэлэхэ зоригтой байгаа гэжэ мэдүүлбэ. Хожомынь хиналтын органууд бэеэ дааһан байдалаа алдажа, партийна комитедүүдэй, зарим ушарта ганса нэгэ ноёдой захил дүүргэдэг болошоһон байгаа.

Партийна демократиин хүгжэлтэ хадаа манай хиналтын органуудые хубилган шэнэдхэхэ эрилтэ табина гэжэ үгэ хэлэгшэ онсолбо. Комиссиин бүридэлые һунгалга, тэрээн тухай дүрим баталан абалга хадаа Россин Компартиин эмхидхэлэй хүдэлмэриин шухала шата болоно.

Комисси ямар байха ёһотойб? Энэ асуудалда харюусахадаа, хэдэн шэнжэ шанарые делегат тоолобо: бэеэ дааһан, съезд дээрэ һунгагдадаг, съездэ гү, али конференцидэ тоосодог партийна ямаршье органой, партийна ямаршье тушаалта нюурай хүдэлмэриие шалгаха эрхэтэй байха. Комисси хадаа коммунистнуудай эрхые, нэрэ хүндые хамгаалха үүргэтэй, партиин зэргые сэбэр байлгаха тухай оролдохо зэргэтэй. Тэрэнэй хүдэлмэри хүн зондо мэдээжэ байха зэргэтэй.

Проект тухай ехэ олон һайн дурадхалнууд съездые бэлдэхэ эмхидхэлэй комитедтэ ороһон байна. Олон дурадхалнууд һанамжада абтаа. Хэлэгдэһэн ажаглалта, нэмэлтэнүүд тухай редакционно комиссиин гэшүүн дэлгэрэнгыгээр хэлэжэ үгэбэ.

Красноярск хотын арадай депутадуудай Соведэй түрүүлэгшэ **А. А. Ромашов** үгэ хэлэхэдээ, Россин партиин ажал ябуулгын программын проект элдэб платформын альтернативна харва бодолые багтаанхай гэжэ онсолбо. Олон янзын зүришэлдэһэн эдэ һанамжанууд хадаа манай гүрэнэй хуби заяан тухай хүн зоной һанаагаа зобожо байһые харуулна бшуу. Энэ проектые съезд дээрэ зүбшэн хэлсэһэнэй һүүлээр заһан найруулха гэһэн дурадхалда үгэ нэгэдэжэ байһанаа делегат мэдүүлбэ.

Ай даа, аймшагтай болоһон дэлгүүрэй энэ экономика! Энэ асуудал съезд дээрэ олон удаа табигдаа. Энэшье ойлгосотой гэжэ Синарскын трубна заводой (Каменск-Уральский хото) парткомой секретарь **А. Ю. Чурин** хэлэбэ. Юуб гэхэдэ, хүн бүхэнэй ажаһуудалай гол шухала үндэһэн асуудалнууд дайрагдана ха юм. Эндэ ондоо шухала альтернатива байхагүй гэһэн бодол хүн зоной дунда эдэ «дэлгүүршэд» нэбтэрүүлжэ үрдеэ хэбэртэй. Зүгөөр дэлгүүртэ шэлжэн оролгын тодорхой зам, оньһон ерганууд «долоон тамгын нюуса» болонхой. Шухалань гэхэдэ, дурадхагдаһан дурадхалнуудай социальна үрэ дүн ямар байхаб гэжэ мэдэгдэнэгүй.

Бидэ дэлгүүрэй экономикые дэмжэнэбди гэжэ хүдэлмэришэдэй хараа бодолые үгэ хэлэгшэ мэдүүлбэ. Зүгөөр тэрээндэ шэлжэн оролго бодомжотойгоор хэгдэхэ ёһотой гэжэ бидэ ойлгонхойбди.

Саашань элдэб олон ондоо асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ. «Россия» гостиницын хажуугаар майхан татаад, хэдэн парын туршада байрлажа байһан хүнүүдэй һанаа зоборитой байдал тухай хэдэн делегат хэлэбэ. Зүгөөр тэдэндэ туһалха талаар Россин коммунистнууд оролдолго гаргаа бэшэ, харин Б. Н. Ельцин юу хээ хэжэ үрдеэ. Хэдэн «майханшадые» урижа хөөрэлдэһэн, эдеэлүүлһэн, байдалыень һайжаруулха гэжэ оролдоһон байна.

Һуралсалай зургаануудта партийна ямаршье нүлөө хорихо гэһэн үгын элидхэл соо хэлэгдэһэн тушаа һанаагаа зобожо байһанаа мэдүүлһэн Йошкар-Ола хотоһоо ерэһэн багшын һанамжые хубаалдангүй байхын аргагүй байба. Һургуули гээшэ политикаһаа газаа тээ оршохо ёһогүй гэжэ хэлэһэн Ленинэй үгые һануулхаяа өөрынгөө уялга гэжэ тэрэ тоолоһон байна. Олондо мэдээсэл дамжуулдаг хэрэгсэлнүүдые шүүмжэлһэн үгэнүүд съезд дээрэ олон удаа соностобо. Зүгөөр хэблэлэй түлөөлэгшэд хаана һууна гээшэб гэжэ делегадууд саг соогоо һанаба. 150 хүн хоёр мониторой ойро түлхисэлдэжэ байба. Харин балкон хооһон. Тиигэжэ журналистнуудые съездэ уриха гэлсэбэ. Тиихэдээ үгытэй түрэлхидэй эрхэтэйгээр бэшэ!

Хүндэ хэрэгтэй хөөрэлдөөн болоо. Зүгөөр элдэб асуудал хэлсэһээр байтараа, хиналтын комисси тухай дүримэй проектые делегадууд «мартаад» байһанаа гэнтэ ойлгобо. Энэ ажаглалтын һүүлээр зүбшэн хэлсэлгэ бүришье халуунаар үргэлжэлөө, проектые һайжаруулха талаар хэдэн дурадхал ороһон байна.

Зүбшэн хэлсэлгын һүүлээр проект олоной дуунда табигдаба. Оруулагдаһан дурадхалнуудые хараада абахаар, проект баталагдаба.

Сентябриин 5-да съезд хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлээ.

(ТАСС).

ТАСС ХИЛЫН СААНАҺАА

ГАВАНА. Түлишэ хэдэг … машинаяа өөрөө … абаһан жолоошод … Кубын ниислэл хотын түхэл шэнжын таһаршагүй хубинь болоһон мэтээр мүнөө һанагдана. Тэдэнэр иимэ байдалай хэды шэнээн саг соо үргэлжэлхэ байһан тухай хөөрэлдэхэдөө, Советскэ Союзһаа нефтиин продуктнуудай дутуугаар асарагдаһанһаа энэ дулдыдана гэжэ тоолоно. Харин манай орондо түлишын дутаһанһаа боложо, хэдэн мянган комбайнуудай хүдэлэнгүй байһан тухай эдэ ээлжээнүүдтэ байгшад мэдэнэгүй.

Тиимэһээ Кубын засагаархид бодото байдалые олониитэдэ ойлгуулжа үгэбэ. «Манай заншалта ёһоор аха дүү оронһоо абадаг байһан продукци үгэхэ талаар Советскэ Союз ехэ бэрхэшээлтэй байдалда оронхой. Энэ ороной манай экономикодо ээлдэг һууринь тон ехэ, шиидхэхы удха шанартай юм», — гэжэ партийна «Гранма» газетын хуудаһанууд дээрэ толилогдоһон мэдүүлгэ соо хэлэгдэнэ. Харин байгша оной эхинһээ хойшо аяар 2 миллион тонно нефтиин элдэб продуктнууд дутуу үгтөөд байна гэжэ тус документ соо онсолон заагдана. Мүнөө дээрээ энэ асуудал урагшатайгаар шиидхэхэ арга боломжо олдоогүй байна. Харин ондоо тээһээ түлишэ абаха арга Кубада үгы юм ха.

ПРОВЕРЬТЕ ПРАВИЛЬНОСТЬ ОФОРМЛЕНИЯ АБОНЕМЕНТА!

На абонементе должен быть проставлен оттиск кассовой машины.

При оформлении подписки (переадресовки) без кассовой машины на абонементе проставляется оттиск календарного штемпеля отделения связи. В этом случае абонемент выдается подписчику с квитанцией об оплате стоимости подписки (переадресовки).

Для оформления подписки на газету или журнал, а также для переадресования издания бланк абонемента с доставочной карточкой заполняется подписчиком чернилами, разборчиво, без сокращений, в соответствии с условиями, изложенными в каталогах Союзпечати.

Заполнение месячных клеток при переадресовании издания, а также клетки «ПВ — МЕСТО» производится работниками предприятий связи и Союзпечати.

ХҮНДЭТЭ УНШАГШАД! «Буряад үнэн» газетэдэ таанадай захил хэхэдэ туһа болгон, захилай энэ карточка барлан гаргабабди. Энээн дээрэ гүйсэд дүүрэн бэшээд, тэгшээр хайшалаад, «Союзпечатьда» тушаахадатнай бэлэн байха аабза гэжэ һананабди.

Захил хэхээ шамдагты!

ХҮН БА байгаали

ҮНЭН ХОЙМОРТО ГҮ, АЛИ ҮҮДЭНДЭ ГҮ?

(Хулгай агнууриин түүхэ)

(Эхниинь сентябриин 5-най номерто).

Тиихэдэнь шалгалтада хабаадагшад загаhа хамгаалгын районно инспекциин ахалагша инспектор В. Нечаевые Баргажанай-Адагhаа милициин наряд урижа асархыень гүйбэд. Энэ нүхэрнай тус шалгалтада хабаадалсажа байгаа. Теэд В. Нечаев өөрынгөө дээдэ тушаалтаниие шалгахаhаа таhа арсажа, Баргажанай-Адаг hууринhаа милициин хүдэлмэрилэгшэдые урижа асараагүй. Энэ үедэ И. И. Темников шалгалтада хабаадагшадые юун гэжэ хараагаагүй, занаагүй гээшэб даа. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, нүхэр Темниковые хүрбэлигэйхид яhала hайнаар «хүндэлhэн» байгаа хаш.

Иигэжэ Р. Д. Гнеушев милициин хүдэлмэрилэгшэдые эльгээхыень Баргажанай-Адагай милициин отделениин начальник А. Жилиндэ хандаха баатай болобо. Харин Баргажанай-Адагhаа милициин хүдэлмэрилэгшэдэй ерэхэдэ, эндэ бии болоhон Баргажанай районой дотоодын хэрэгүүдэй таhагай начальник подполковник Б. Афанасьев тэдэниие гэдэргээ ябахыень захирба.

Уданшьегүй Хүрбэлигhээ БХСС-эй ахалагша хүдэлмэрилэгшэ П. Мальцев хүрэжэ ерэбэ. Иигэжэ тэрэнэй туhаламжаар И. И. Темниковэй автомашина соо нэгжүүл хэгдэжэ, Байгалай эрьедэхи саhан дээрэ 220 hэлбэрhэн (255 килограмм), 70 омоли (21 килограмм), 40 килограмм алгана гаргагдаба. Ямар үнэмшэлгын үндэhөөр эдэ бүхы загаhа абаашажа ябаhан тухайнь П. Мальцевай асуухада, И. И. Темников харюу үгэжэ шадабагүй. Удаань П. Мальцев подполковник Б. Афанасьевтай хөөрэлдэhэнэйнгөө удаа И. И. Темниковэй автомашина coohoo загаhа олоhон тухай протокол бэшэхээ таhа арсаба. Энээн дээрэhээ шалгалтада хабаадагшад хулгайгаар загаhа бариhан тухайнь документ Национальна паркын бланк дээрэ бэшэхэ баатай болоо бэлэй. Харин энэ үедэ районой дотоодын хэрэгүүдэй таhагай начальник Б. Афанасьев энэ хэрэгые болюулха hэдэлгэ гарган, шалгалтада хабаадагшадые энээн тухайгаа гүйжэ эхилээ hэн.

Эндэ И. И. Темников тухай хэдэн үгэ хэлэмээр. Энэ үндэр тушаалта нүхэрнай шалгалтада хабаадагшадые элдэб эсээр харааhан, занаhан байна. Иигэжэ энэ нүхэрнай эндэ байhан хүнүүдэй шагнаhаар байтар Национальна паркын хүдэлмэрилэгшэдые, мүн арадай хиналтын районно комитедэй түрүүлэгшые нэгэл хургаараа захирхадаа хүдэлмэриhөөнь гаргуулхаб, үгышье hаа, алуурщадые 2—3 мянган түхэригөөр хүлhэлжэ алуулхаб гэжэ занаа. Тэрэнэй иигэжэ галзууржа байхада, милициин хүдэлмэрилэгшэдэй нэгэнииньшье тэрэниие номгоруулхые оролдоогүй. Иигэжэ И. И. Темников шалгалтада хабаадагшадые хэды ехээр олоной нюдэн доро баhаа, доромжолоо гээшэб! Үшөө тиихэдэ алахаар занаа. Энээниие бидэ юун гэжэ ойлгохо болонобибди?

Шалгалтада хабаадагшад загаhа хулгайлhан тухай протокол бэшэжэ, И. И. Темниковые жолоошонтойнь хамта Баргажан hуурин прокурорто абаашаха болобо. Харгыдаа И. И. Темников ябажа байhан өөрынгөө албанай автомашинаhаа хэды дахин дэбхэржэ буухые hэдэhэн байна. Уданшьегүй энэ нүхэрнай энэ хүсэлөө бэелүүлжэ, саhатай тайга соо үгы болошоо hэн. Харин тэрэнэй жолоошон тэбдэшэhэн шалгалтада хабаадагшадые hамбаашалан, автомашинаараа үгы болошобо.

Шалгалтада хабаадагшадай Баргажанай-Адагай милициин отделенидэ ерэхэдэ, эндэ Б. Афанасьев, И. Молчанов, А. Жилин гэгшэд байба. Тэдэнэр гүйжэ арилагшадые бэдэрхэ талаар ямаршье хэмжээ абажа үгэбэгүй.

Энэ үедэ И. Темников В. Тимофеев хоёр сагаа дэмы гээнгүйгөөр, загаhа саhан coohoo Хүрбэлиг ошоhон харгыда олоhон тухай худал документ зохёожо үрдибэ.

Минии танилай тэрэ магазин соо минтай загаhа худалдажа абажа байхадамни шоглон хэлээшэнь уншагшадта ойлгосотой болобо гээшэ ааб даа.

Тус шалгалтын материалай районой газетэдэ толилогдоhоной hүүлээр хүн зоной дунда ямар зугаа гараагүйб даа. Энэ талаар партиин райкомдо, газетын редакцида олон бэшэгүүд ороhон байна. Эдэ бэшэгүүд соогоо хүнүүд загаhа хулгайлагшадые хуулиин урда харюусалгатай болгохо эрилтэ табина. Партиин райком үнгэрhэн жэлэй декабрь hарын hүүл багаар тус шалгалтын материалнуудай районой прокуратурада, мүн районууд хоорондын Зүүн-Байгалай прокурорто үгтэhэн тухай мэдээсэл районой газетэдэ толилуулhан байгаа. Иигэжэ бидэ, уншагшад, хулгайшад зэмээ амасаха байха гэжэ hанаагаа амараа бэлэйбди.

Зүгөөр «Баргажанай үнэн» газетын энэ жэлэй мартын 3-най номерто тус шалгалта тушаа районой прокурор А. А. Овчинников, районууд хоорондын Зүүн-Байгалай прокурор Б. Д. Дармаев гэгшэдэй харюу толилогдожо, манай урма хухалба. Прокурорнууд А. А. Овчинников, Б. Д. Дармаев гэгшэд Баргажанай-Адагай милициин отделениин уголовно бэдэрэлгын хүдэлмэрилэгшэ В. Н. Храпко 49 hэлбэрhэн загаhа харгы дээрэhээ олоо гэжэ бэшэнэ. Тиимэhээ нүхэр Храпко ямаршье хулгай хээгүй болоно.

Гэхэтэй хамта, албанайнгаа хэрэгээр иишэ ерэhэн И. И. Темников жолоошон В. П. Тимофеевтэйгээ хамта Баргажанай-Адаг ерэжэ ябатараа, Монахово hууринай ойрохоно харгы дээрэ мэшээгтэй омоли, мүн 220 hэлбэрhэн загаhа олоhон болоно.

Иигэжэ Баргажанай районой прокурор А. А. Овчинниковэй ба районууд хоорондын Зүүн-Байгалай прокурор Б. Д. Дармаевай хүтэлбэри доро энэ талаар мүрдэлгэ хэhэнэй дүнгүүдээр, эдэ загаhа хулгайлhан дээрэ дурдагдаhан үндэр тушаалтай нүхэднай ямаршье загаhа хулгайлаагүй болсшоко ха юм. Тиимэhээ тэдэнэр хуулиин урда харюусахагүй болоно.

Гэхэтэй хамта, эдэ хулгайшадые балшыса бариhан шалгалтада хабаадаhан хүнүүд зэмэтэй болоно. Иигэд байхадаа бидэ хэндэ этигэхэ болоно гээшэбибди?!

Энэ муу муухай ябадал тухай республикын арадай хиналтын комитедтэ, партиин обкомдо hайнаар мэдэнэ. Теэд мүнөөшье болотор энэ талаар ямар хэмжээнэй абтаhаниинь мэдэгдэнэгүй.

Энээн дээрэhээ Баргажанай районой ажалай ба дайнай зарим ветерануудай хамтынгаа суглаан дээрэ районой прокурор А. А. Овчинниковта этигэхэеэ болиhон тухайгаа мэдүүлээ бэлэйбди.

Нэгэ хэды сагай үнгэрөөд байхада районой прокурор А. А. Овчинников Буряадай АССР-эй прокуратурын, районууд хоорондын Зүүн-Байгалай прокурор Б. Д. Дармаевай шиидхэбэри буруушааажа, загаhа хулгайлhан хүнүүд тушаа уголовно хэрэгүүдые үүдхэhэн тухай мэдээсээ. Тэрээнhээ хойшо энээн тухай хаанашье мэдээсэгдэнэгүй. Тиимэhээ тэдэ Темниковүүд, Храпконууд болон бусад хуулиин урда харюусангүй, үндэр тушаалнуудаа эзэлhээр гэжэ бидэ ойлгонобди.

Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, үнэн мүнөөшье болотор үүдэндэ, харин худал хойморто налайhаар хаш даа.

Би наhан соогоо худалдаа наймаанда хүдэлмэрилhэн байнаб. Гансал Баргажанай райподо 25 жэлэй туршада ревизор-бухгалтераар ажаллаhан байнам. Эдэ жэлнүүдтэ хүнүүдэйшье, гүрэнэйшье нэгэ мүнгэнэй зөөри эдижэ, хулгайлжа үзөөгүйб. Худалдаа наймаанда 46 жэлэй туршада ажаллааб. Намайе олоной юумэ эдеэ, уугаа, хулгайлаа гэхэ хүнүүд байхагүй. Олоной юумэ эдихэ, хулгайлха гээшэмнай нүгэл ха юм даа. Иимэ үнэн сэхээр ажаллаhандамни, ажаhуухандамни үхибүүдни амар мэндэ, амгалан тайбан ябана гэжэ hанагшаб.

Би Улан нютагта 1914 ондо үгытэй, олон үхибүүтэй айлай үүлэдэ түрэhэн намтартайб. Эхин hургуули дүүргэhэнэйнгээ hүүлээр «Союззолото» нэгэдэлдэ тоо бүридхэгшын hурагша болоо бэлэйб. hүүлээрнь райпотребсоюзhаа Улаан-Үдэ хото руу тоо бүридхэгшэдэй курсануудта эльгээгдээ hэм. Удаань Буркоопсоюз намайе ревизорнуудай hургуулида Москва хото эльгээhэн байна. Би Москва хото кирзовэ сабхитай, спортивна трико үмдэжэ ошоhон байхаб. Тэндээ хара хилээмээр, ливернэ колбасагаар хооллоhон байнаб. Хэн мүнөө энээндэ этигэхэб даа. Намтай хамта гарай хурган сагаан бээлэйтэй, фрак үмдэhэн хүнүүд hурагша hэн...

Тиихэдэ би Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда эхинhээнь эсэс хүрэтэрнь хабаадаhан, мүн милитерис Япониие дараhан байнаб. 1944 ондо партиин гэшүүн болоо бэлэйб. Ажалай ба дайнай медальнууд болон орденууд тухайгаа юун гэжэ дурдахабиб даа. hамгантайгаа зургаан үхибүүдые ажабайдалай дардам бэшэ харгыда шалаха соогоо оролдожо гаргаабди.

Мүнөө орон доторнай түйлай ехэ хубилалтанууд болохоор хараалагданхай. Теэд хубилган шэнэдхэлгэмнай ехэ удаанаар бэелүүлэгдэнэ. Зарим хүн зон партиие ехэ муушална. Юундэ? Юундэб гэхэдэ, партиин зэргэдэ тэрэ Темниковүүд мэтэ хүнүүд олоороо шурган ороhоор ха юм даа.

Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, бидэ үнэнөө үүдэнhээ хойморто асаржа hуулгаагүй hаа, хубилган шэнэдхэлгын ямаршье асуудалые зүбөөр шиидхэжэ шадахагүй байнабди.

Ц. ТЫХЕЕВ,
ажалай, дайнай ба партиин ветеран.

Баргажан.

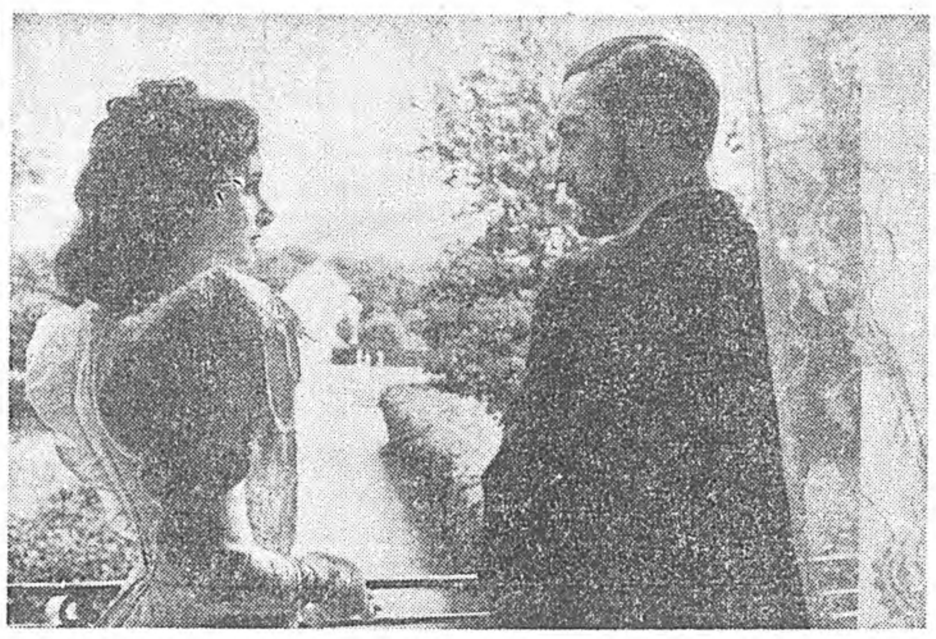

РОМАНОВТАНАЙ hҮҮЛШЫН ҮД совет-англи уран hайханай «Ц фильм дотор харуулагдаха. Сов жэ режиссёр Карен Шахназаров рэтэй фильм буулгажа эхилбэ. дянскитай хамта фильмын сценар
— Хаанай бүлые хэрээгы алаhан ушар хадаа шэнэ фильм шалтагаан боложо үгөө,— гэжэ К заров хөөрэнэ.— Хүниие алаха нүүд байдаг ха юм. Иимэ хүнүү байдаг юм гэжэ намайе үкинэй даг байгаа. Революциин үедэ ии дэй олон байhаниинь харамтай. дэлэйнгөө түлөө ами наhаа үгэх байхын орондо, тэдэнэр тад онд бодолой түлөө ямаршье аргаар дышье hаань хүниие алаха гэhэ табидаг байhан.
Хаание алагша хүн фильм Юровский. Тэрэнэй ролиие анг Малькольм Мак-Дауэлл гүйсэдхэ лай II хаанай рольдо Олег Я Александра императрицын—Ольг ва уригданхай.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Николай II хаа Янковский), тэрэнэй хадам басаг сандра (С. Крынчюс) Кусково буулгаhан түрүүшын кадрнуудhаа,
ТАСС-ай фото

Түрэл нютагаймнай түүхэhээ

ХУДАЙН ХУШУУН

АГУУЕХЭ Октябриин революциин болоод байхада, мүнөөнэй Загарайн районой газар дээрэ гол түлэб Худайн хушуун байгуулагдаhан байна. Худай гээшэмнай Хориин 11 эсэгын нэгэн болоно.

Худайн инородно управа хадаа Хориин степной дүүмын мэдэлдэ орохо зуураа, 10 родовой управлениин үүдhээ бүридэдэг байгаа. Нэрлэбэл: Асагадай (Нарин-Асагадгүй. гөөр, эндэ Гушаад эсэгынхид hуудаг hэн). Шулуутайн, Хара-Шэбэрэй, Модотын, Хоргын (Яруунада), Сулхариин, Хэжэнгын, Ара-Хонхолойн, Ородой гэхэ мэтэ. Гадна энэ инородно управа соо Хүрбын амяраа обществодо багтан ородог байгаа. Эндэхи обществэ соо хэрээhэ зүүhэн буряадууд ородог hэн ха. 1870 гаран оной мэдээгээр Худай эсэгынхидэй тоо 19.500 гаран эрэ дүүшэ гэжэ архивай баримта соо хэлэгдэнэ. **(ф. 8, оп. 4580).**

1917 оной hүүл багай мэдээгээр Худайн хушуун соо 14 сомон ородог, тодорхойлбол, Шэнэстын сомондо 92 эрэ дүүшэ зонтой, Эрхирэгэй сомондо —77, Дабаатада —147, Таhархайтада—141, Жаргалантада —191, Хуhата-Асагадта — 188, Хара-Асагадта —145, Нарин-Асагадта — 154, Хүрбын сомондо —575, Сүндэлгэдэ — 77, Доодо-Элхидэ—333, Эбгэлтэдэ — 221, Ташаланда — 188, Дээдэ-Элхиин сомондо —123 эрэ дүүшэ ажаhуугаа.

«Худайн хушуунтай» дашарамдуулан, эндэ Хориин степной дүүмэдэ хабаатай хоёрдохи улаагай харгы тухай хэлэлтэй байна. Нэгэдэхи харгы гэхэдэ, олондо мэдээжэ Московско тракт байгаа. Московско тракт дээрэ байгаа Анаагай-Үртөөhөө Петровско Завод тээшэ ошохо харгы иимээр бэшэhэн байдаг: Анаагай-Үртөөhөө Хориин дүүмэ хүрэтэр 6 модо, дүүмын конторhоо Худанай-Үртөө—12 модо, саашаа Ород хүрэтэр —30 модо, Ородhоо Хандагайта —40, Хэндагайтаhаа* Ташалан —17, Ташаланhаа Ара-Хэжэ —15 модо —иимэ баримта байна. **(ф. 8, оп. 2/329, 1886 он).**

Хэжын дабаа дабажа, Бэшүүрэй, Мухар-Шэбэрэй, Петровско Заводой буряадууд Хориин степной дүүмэдэ мэдэлтэй байhан тула, тэндэхи ноёд, hайднар (гулваа, выборно старостанар (зайсангууд) хододоол энэ харгыгаар ябадаг, жэлэй дүрбэн сагта улаа дэбшүүр хээээдэ бэлэн байдаг байгаа. Энэмнай Хойто-Хоридохи хоёрдохи харгы мүн болоно.

Харгы шадар hуудаг зон гэхэдэ:

Нютагууд, отогууд	эрэшүүл	эмэгтэйшүүл	хамта дүүшэ
Ара-Хэжэ			
Галзууд	41	39	80
Батанай	—	—	126
Хэрээснэгүүд	—	—	11
Баруун Хүбдүүд	—	—	8
Баруун Харгана	3	4	7
Ташалан Галзууд	47	45	92
Батанай	—	—	80
Баруун Хүбдүүд	—	—	4
Тарбагатай			
Галзууд	40	47	87
Батанай	—	—	15
Худай	31	31	62
Ород Галзууд	3	2	5
Баруун Хүбдүүд	—	—	5
Худай	65	64	129
Хэрээснэгүүд	2	3	5

Хориин 11 эсэгэ тухай, Хойто-Хориин нютагуудай буряад зоной Шэгэмэниин (Будын) шажанда hүзэгтэниие бүридхэhэн 1858 оной дансаhаа **(ф. 8, оп. 2/96).**

Худанай-Үртөө тухай дабтаха хэрэг гарана. 1828 ондо эндэ англиска миссионернүүд hургуули нээhэн байна. Тус hургуулиие мүнөө мэдээжэ болоhон Вандан Юмсунов дүүргэжэ гараhан юм гээд түүхэдэ бэшэгдэнэ.

М. ДУГАРОВ.

* (Нэгэ үедэ Тарбагатай гэдэг байгаа. Тарбагатай Ташалан хоёрой хоорондо — 25 модо).

СПОРТ

ЗОНЫ НААДА

Дүрэ буляалдалгын барилдаагаар Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй зонын мүрысөөн Благовещенск хотодо дүүрэбэ.

РСФСР-эй энэ ехэ зонын нааданда 10 гаран область, хизаар ба автономито республикын 150 шахуу барилдаашад хабаадаhан байгаа.

Хубиин түрүү hуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ Буряадай АССР-эй спортсменүүд онсо шалгарба. СССР-эй спортын мастер Бато Цырендашиев бүхы уулзалгануудта илажа, эгээл хүнгэн шэгнүүртэ зонын чемпион болоо. Уласхоорондын классай спортын мастер Василий Миланхановтай ана-мана тулалдаха хүн удаадахи шэгнүүртэ олдобогүй.

Спортын мастернууд Гомбо Шагдуржапов, Влади кеев болон Игорь Т шэд өөhэд өөhэдын нүүрнүүдтэ илалта байха юм.

Спортын мастернууд димир Актинов, Юр дарханов, Андриян Андрей Захряпин гэ ёрдохи hууринуудые мүнгэн медальнуудаар даа.

Зонын нааданда хоёрдохи hууринууды шэд октябрь hарад кавказ хотодо үнгэ РСФСР-эй чемпионат ерэхэ жэлэй январи дэ Красноярскда Олимпиин наадануу дахин чемпион Иван най шанда хүртэхы уласхоорондын занш рысөөндэ хабаадаха хүртэбэ.

«ХАМАР-ДАБААН-9

hүүлэй жэлнүүдтэ манай Буряад орон дотор гүйхэ, урилдаха дуратайшуул улам олошоржо байна. Хото городуудта, хүдөө нютагуудта, промышленна предприятинуудта, эмхинүүдтэ урилдаха дуратайшуулай клубууд эмхидхэгдэжэ, хүн зоной элүүрые хамгаалгын гуламтанууд болобо.

Урилдаха дуратайшуулай «Огонёк» гэжэ клубай Гусиноозёрск хотодо байгуулагдаhаар хэдэн жэл үнгэрөө. Спортын ехэ эдэбхитэн Сергей Чеповской тэрэниие эмхидхэhэн байгаа. С. Чеповской болон энэ клубай бусад гэшүүд жэл бүхэндэ Москвада үнгэргэгдэдэг эб найрамдалай уласхоорондын марафондо (ММММ) хэдэ дахин хабаадаба. Тиихэдэ Сергей Чеповской гурбадахи hуури эзэлжэ, бронзо медаляар шагнагдаа hэн.

«Огонёк» клубай үүсхэлээр «Хамар-Дабаан-90» гэhэн марафоной урилдаан hаяхан үнгэргэгдэбэ. Гусиноозёрскhоо эхилээд Кабанскын районой Селенгинск хүрэтэр 236 километрэй ехэ марафоной урилдаанда Свердловскын, Хабаровскын, Эрхүүгэй, Тольяттиин, Барнаулай ба Улаан-Үдын, мүн бусад нютагуудай 34 урилдаашад хабаадаhан байгаа.

Зургаан үдэр соо үргэлжэлhэн урилдаанай дүнгүүдые согсолходо, Барнаул хотын урилдаха дуратайшуулай «Восток» клубай гэшүүд командааараа илажа, дамжуулгын кубогта хүртэбэ. Гусиноозёрскын «Огонёк»— хоёрдохи, Эрхүүгэй. «Старт» гурбадахи hууринуудые эзэлээ.

Хубиин тоосоогоор Гусиноозёрскын «Огонёк» клубай гэшүүн, спортын мастерта кандидат Сергей Ч 236 километрэй зай 38 минута 58 секунд талжа, чемпион боло гэжэ тэрэ 1500 түхэр гэдэхи мүнгэн шанда 12 шахуу минутаар Андрей Беркеш мүнг сандр Богумил (хоюу наулhаа) гурбадахи нуудта гараба.

Хяагтаhаа ерэhэн Будажапов яhала хүр хэ байhанаа харуулаа.

— Иимэ холын зай гэгдэдэг урилдаан заншалта болохо юм. олоной хабаадалгатай хоор хүлеэгдэнэ. Бэлэ хэ хүнгэн атледүүд то городуудhаа ерэх заншалта урилдаан хани барисаанай hуу хо байна,— гэжэ мү ахамад судья — Бур шанарай институтай турын кафедрые да дагогикын эрдэмэй В. М. Циннер мүр дүнгүүдые согсолходо дэглэбэ.

Б.-М. ЖИГ

ПРАВДА БУР
Мүнөөдэрэй но

РСФСР-эй Компарт хидхэн байгуулгын с рэ РСФСР-эй Компарт гай нэгэдэхи секрета Полозковой хэhэн съездын хүдэлмэри тух ай корреспондентнүүд соон номерто үгтэнх

РСФСР-эй Верховно сессиин тоосоон «Эт лань—реформын гол жо» гэhэн гаршагтай логдоо.

«Удаарха гээшэ га hэн удхатай»—иимэ га ро РСФСР-эй Ко съездэ республикан тийна организациhаа циие толгойлогшо, Буряадай рескомой секретарь Л. И. Потап зетын корреспондент евой телефоноор рэлдөөн номерто үгтө

Августын гурбадахи да республикын район үйлэдбэрилгөөр мэдэ мерой нэгэдэхи ху тунхаглагдаа. Бэлшээр хид энэ үедэ олон нуудта hy haам байна.

«БУРЯАД ОРОН-90» Үзэсхэлэн гоё байгаалитай Түнхэн нютагта.

Б. ШАРАКШАНОВАЙ фото.

БАГА ЗЭРГЭ ЗАМХАhАН ААД...

Август hарын hүүлшын хэдэн хоногой туршада хаа хаанагүй ехээр ороhон хура бороогой hүүлээр гол, горхонууд нэмэжэ эхилhэн байгаа. Сентябриин 4-нэй үдэр Үдэ голой уhан 317 сантиметрээр нэмэhэн байба. Энэмнай Улаан-Үдэ шадарай hуурин тосхонуудай ажалшадта, саад, огород ургуулагшадта горитойхон хохидол ушаруулба. Мүн Сэлэнгэ мүрэнэй уhан Улаан-Үдэ шадар 290 сантиметрэй тэмдэгтэ хүрэбэ. Сентябриин 5-hаа уhанай нэмэсэ зогсобо.

Үдэ голой, Сэлэнгэ мүрэнэй эрье, дааамба уhанда абтажа, нуража, набтар газарнуудта үерэй уhан гараа ха юм. Илангаяа Богородско арал дээрэхи «Ранет» гэжэ саад ургуулагшадай бүхы талмай уhанда абтаhан байха юм. Мүн Сэлэнгэ мүрэнэй баруун эрьедэ түбхинэhэн саадуудай набтар газарнууд уhанда абтаа.

Республикын гидрометеорологуудай мэдээсэhэнэй ёhоор, сентябриин 6-да республикын урда, баруун-урда нютагуудта дахинаа хура борсо ехээр орохоор хүлеэгдэнэ. Тиимэhээ Сэлэнгэ мүрэнэй, Үдэ, Сүхэ голнуудай уhан дахинаа нэмэжэ, гай тодхор асаржа магадгүй.

Т. ВОРОБЬЕВА.
Буряадай гидрометеорологиин түбэй начальнигай үүргые дүүргэгшэ.

ф СП-1

Министерство связи СССР
„Союзпечать"
АБОНЕМЕНТ на газету 50901 (индекс издания)
„Буряад үнэн" Количество комплектов:
на 1991 год по месяцам:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куда (почтовый индекс) (адрес)
Кому (фамилия, инициалы)

ДОСТАВОЧНАЯ КАРТОЧКА
ПВ | место | литер
на газету 50901
„Буряад үнэн"
Стоимость подписки ___ руб. ___ коп. переадресовки ___ руб. ___ коп. Количество комплектов:
на 1991 год по месяцам:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куда (почтовый индекс) (адрес)
Кому. (фамилия, инициалы)

Кино, театрнуудта

Бурятский драматический театр им. Х. Намсараева.

Гастроли Томского театра юного зрителя. Про Иванушку-дурачка—в 10, 14.

Русский драмтеатр

Гастроли Томского театра юного зрителя. Красная шапочка—в 10, 14.

«Дружба»

«Юнга со шхуны «Колумб»—в 9-40, «На тропе войны»— в 11-10, 13, 15, 17, 19, 21.

«Прогресс»

Красный зал — Раджлакшми (2 серии) — в 10, 12-40, 15-20, 18-10, 20-50. Зеленый зал —Кокон — в 9-30, 11-50, 14-10, 16-30, 18-50, 21-10.

«Октябрь»

Улыбка солнца — в 9-40, На тропе войны — в 11-10 (удл.), 13, 14-40, 16-20, 18 (удл.), 20-10, 21-40.

«Восток»

«Мария, Мирабела в Транзистории»— в 15-30, «Друг моей подруги»— в 17, 19, 21.

«Байкал»

Мультфильмы — в 15-30, «Приключения гайдука Ангела»— в 18-30, 20-30.

Сэнхир экран

ЧЕТВЕРГ, 6

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35—«День поминовения»—баримтата фильм. 10.05—Новосибирскын академгородогто фольклорно фестиваль. 10.45—Мультфильм. 11.00 — «Амар сайн, хүгжэм!» 11.40—«Л. Троцкий». Түүхэ шэнжэлэгшэ Д. Волкогонов хөөрэхэ. 12.20 — Хүүгэдтэ дамжуулга. 13.20—Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 13.30—Время. 14.10—Хүгжэм театрта, кинодо ба телевидениидэ. Композитор А. Петров. 17.15—«Несколько эпизодов из жизни двух семей в Москве и Лондоне»—баримтата фильм. 18.15—«Телеэко». 18.45—«16-тай ба тэрээнhээ дээшэ наhатайшуулда». 19.30—Время. 20.00—СССР-эй арадай артистка И. Архипова ород романснуудые гүйсэдхэхэ. 20.35—Шухала асуудалаар хөөрэлдөөн. 20.45—«Симфония тропического леса», «Бабак Юверия»—баримтата фильмүүд. (Австрали). 22.00—Время. 22.30—«Весы правосудия»—3 серитэй уран hайханай фильм. 3-дахи сери. «Власть». 23.45—Фестивальнууд, конкурснууд, концертнүүд. 00.45—Шэнэ hонин.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15—Эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 9.35, 10.35—Байгаали шэнжэлэгэ. 4-дэхи класс. 10.05, 11.05—Испан хэлэн. 11.35, 12.35—Биологи. 8-дахи класс. 12.05—«Мятежный князь»—эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 13.05—Футбол. Залуушуулай командануудай дунда Европын чемпионат. Югославиин ба СССР-эй суглуулагдамал командануд. 14.45—«Пастухи Тушетии»—уран hайханай фильм. 2-дохи сери. 16.00—Ритмическэ гимнастика. УЛААН-ҮДЭ. 18.05—Баримтата фильм. 18.55—Байгал. 19.10—«Танай бэшэгүүдээр». 19.30—«Россин Компарти. Саашадаа юун болохоб?» 20.00—«Буря 20.50—Соносхолнууд. 21.00—«Амгалан нойр гашуул!» 21.15—РСФСР ховно Соведэй сесси ник. 22.15—«Наадыш, гармонь». 22.45— Компартиин съезд д —Футбол. Залуушуулай дануудай дунда Евро пионат. Югославиин эй суглуулагдамал нууд. 00.55—«Тетя М уран hайханай фильм сери.

Редактор
Р. Б. ГАРМА

НАШ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды—2-60-91, 2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный—2-64-36, 2-63-86: советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21, 2-57-63, информации—2-34-05; переводов—2-54-93; писем и селькоров—2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, г. Северобайкальск—35-73, п. Хоринск—55-6-90, г Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79 п Агинское 3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия—2-33-77, вахта—2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР. Директор 2-40-45
Заказ № 203.